Анатолій Гальчинський

По рідній вулиці з оркестром

ББК 84(4УКР)
Г17

Літературно-художнє видання
Анатолій Ігорович Гальчинський

Гальчинський А.І.
Г 16 По рідній вулиці з оркестром. Проза / Передмова автора– Б.Церква, 2018. – 105 с.

По рідній вулиці з оркестром. ***Книга давнішнього члена Сквирського осередку Спілки Українсько молоді в Україні Анатолія Гальчинського «По рідній вулиці з оркестром»-це маленький відбиток життя громадської молодіжної організації, яка творить громадське тло для повноцінної, плідної виховної праці. До книги ввійшли публікації часопису «Вісник Сквирщини» за 2017 рік, період інтенсивних зусиль осередку по збору, популяризації і вшануванню імен сквирян, учасників національно-визвольних змагань українського народу.***

Книга розрахована на широке коло читачів.
Видавництво подає твори у редакції автора, мовою оригіналу.

© Гальчинський А.І.., текст, 2018.
© Фото.
©Редактор Малиновська Валентина, 2018

Фундаторами
цієї книги є

Гриша Василь Васильович*, голова Сквирської районної ради депутатів*

Котлярчук Сергій Петрович, *депутат Сквирської районної ради*

Паламарчук Микола Миколайович, *депутат Сквирської районної ради*

Бондар Вероніка Олегівна, *депутат Сквирської міської ради*

До читача

Людство прагне створити ідеал протягом усієї своєї історії. Український педагог і психолог Григорій Ващенко в своїй праці «Виховний ідеал» пише, що тільки на основі високих ідеалів може утворитись міцна, суспільна особистість. Стислу формулу свого ідеалу він сформулював у словах: «Служіння Богові та Батьківщині».

У лавах Спілки Української Молоді (СУМ) в Україні об'єднана українська молодь, яка пов'язана спільними ідеями та переконаннями, живе і творить під гаслом: «Бог і Україна»

В кропіткій праці виховання громадянина маяками постають світлі образи земляків, патріотів, жертовників і переможців.

На сторінках книги Ви, шановний читачу, познайомитесь із долями земляків-сквирян, учасників національно визвольних змагань українського народу.

Нехай вони дадуть допитливому розуму матеріал для розмислів, послугують добрим прикладом для формування характеру та світогляду громадянина і християнина.

Вигівська Наталія, голова Сквирського осередку
Спілки Української молоді в Україні

Передмова

Поряд із класиком вітчизняної літератури славетним Максимом Рильським маємо цілу когорту славних земляків, які гідні того, щоб на полицях нашої пам'яті, не кажучи вже про пам'ятні знаки, зайняти не менш достойні місця.

Серед них **Леонід Ступницький,** земляк і ровесник нашого Максима. Вони з одного села, а їхні батьки, це достеменно відомо, були ще й славними друзями.

Тож, Леонід Ступницький полковник армії УНР, генерал-хорунжий УПА. Закінчив гімназію у Сквирі та агрономічний факультет Київського університету. Під час Першої світової війни — штаб-ротмістр кавалерії царської армії. У роки визвольних змагань 1917–1921 років — полковник армії УНР, від 1920 року — командир полку Волинської дивізії. Під час Другого зимового походу Армії УНР командував кінною групою, на чолі якої здобув Коростень.

Від травня 1943 рокут - начальник штабу УПА-Північ. Загинув у бою з
відділами НКВС білясела Дермань Здолбунівського району Рівненської області.

У 2015 в м. Острозі одну із вулиць названо іменем нашого земляка Леоніда Ступницького.

Рішенням колегії Мінмолодьспорту від 08.06.2015 №2-2/3/15 в п2 зазначено:«…Спільно з відділом національно-патріотичного виховання розпочати підготовку заходів з відзначення 100-річчя початку Перших національно-визвольних змагань українців у 20 столітті та відзначення у 2016 році 75-ї річниці створення Української повстанської армії отамана Тараса Боровця (Бульби) "Поліська Січ".. Не заглиблюючись в деталі, відзначу лише те, що в штабі повстанського формування був **сквирянин генерал-хорунжий Володимир Савченко**. Людина долі багатої на бурхливі події. З 1950 р. жив у США, де й помер. Похований на цвинтарі Баунд-Брук.

На честь Володимира Савченка в 2015 році названо вулицю в м. Бровари.

До забутих імен належить і сквирянин **Мошинський Євген Іванович**, генерал-хорунжий Армії УНР. З червня 1919 р. - начальник Головного військово-юридичного управління та головний військовий прокурор УНР.

Панченко Павло Григорович підполковник Армії УНР. Народився у м. Сквира. Станом на лютий 1922 р — командир 1-го куреня Окремої бригади прикордонної охорони Армії УНР

Фартушний Авраам Косьмич — старшина Дієвої армії УНР. Народився у м. Сквира Київської губернії. У 1918 р. - помічник голови мобілізаційної частини

Головного управління Генерального штабу Української Держави. З січня 1919 р. - член Міжурядової комісії з вироблення військового статуту.

У листопаді 1921 року уряд УНР прийняв останню спробу військовою силою звільнити Україну від російської більшовицької окупації. Відбувся Другий Зимовий похід. Під Базаром котовці стратили більше 300 полонених стрільців. Серед тих Героїв Базара , хто відмовився зректися клятви і пішов на смерть із словами: «Ще не вмерла України ні слава, ні воля…» сквиряни:

Декаленко Петро Максимович (1896 р.н),

Збаращенко Олександр Петрович (1894р.н)

Корбут Степан Іванович (1890р.н)

Це славні імена тих, хто із зброєю в руках відвойовували в історії право українців на Незалежну державу. Слава їм, Слава Україні! Таких синів ти подарувала світові, достойних продовжувачів славних козацьких традицій. Вони - гідний приклад для наслідування. На щастя, присуд історії виносить не Печерський суд.

Облишимо в спокої покоління, котре щиро плакало по смерті Сталіна, покоління, котре терпіло злидні і вірило, що живе в раю земному. Направимо увагу на покоління, котре лише зіп'ялось на ноги, нехай вони знають, якого народу вони є дітьми. Їм є чим гордитись. Нехай нас воріженьки обслинюють

прізвиськами: бандерівці, хохли, мазепинці, націоналісти, а нас це має тішити, бо ми і мріємо, щоб наші політики колись виявили таку твердість духу, як славетний Степан Бандера, і таку рішучість і самозречення, як Іван Мазепа.

З повагою автор

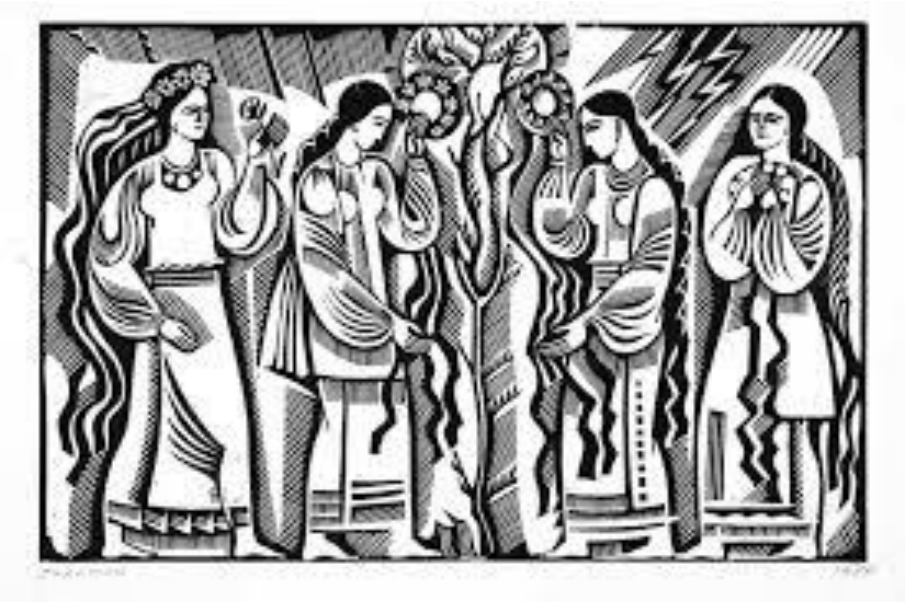

Війна Леоніда Ступницького

Тільки переконання, що радянська влада була маскою походу російського націоналізму на Україну, примушувало мене довго і вперто боротись проти неї…

Ю.Тютюнник, ген.-хорунжий УНР

Леонід Венедиктович Ступницький народився 10 червня 1891 р. у багатодітній селянській родині. Ступницькі дбали про те, щоб діти здобували освіту. Леонід закінчив один із найкращих навчальних закладів свого часу Сквирське двокласне міське училище, засноване в 1864 році (нині Сквирська ЗОШ І-ІІІ ступенів №2).

Юнак мріяв стати військовим.

Як свідчать документи, 3 грудня 1912 р. 21-річний Л. Ступницький, студент Київського університету, вступив добровольцем до 9-го Бузького уланського полку, що розташовувався у Білій Церкві на Київщині.

У липні 1914р. розпочалася Перша Світова війна. Росія спільно з Францією та Великобританією виступила проти Центральних держав – Німеччини й Австро-Угорщини. Перший бій бузьких уланів з австрійськими частинами стався на р. Серет біля с. Заложче, де полк при підтримці кінної батареї атакував переважаючі сили противника.

Коли царська армія здобула місто Львів, Леонід Ступницький разом з українськими старшинами відвідав хворого Івана Франка.

Наприкінці грудня 1917 р. російський більшовицький уряд вдався до відкритої агресії проти УНР.

Прапорщик Л. Ступницький вступив рядовим до українського гайдамацького куреня, що формувався для відсічі

більшовицької агресії, та взяв участь у перших боях з більшовиками під Лозовою. У боях Л. Ступницький отримав важкі поранення, що змусило його на деякий час залишити військову службу .Заліковувати рани він повернувся до рідної домівки на Сквирщині.

В Україні відбулися важливі події – проголошення незалежності УНР, окупація більшовиками Лівобережної й Південної України, наступне вигнання їх австро-німецькими й українськими військами, встановлення гетьманського режиму П. Скоропадського.

Наприкінці лютого 1919 р. Сквиру захопили збільшовичені повстанці, а 3 березня місто зайняли регулярні більшовицькі частини. Невдовзі Л. Ступицькому довелося стати свідком швидкої зміни настроїв населення щодо більшовиків. Ставлення селян до радянської влади різко змінилося, щойно більшовики розпочали у березні 1919 р. грабіжницьку політику конфіскації продовольства. У цей час розмах повстанського руху проти більшовиків досягнув величезних масштабів.

В окрузі діяли загони отаманів А.Волинця, І.Гонти, С.Гризла, І.Струка, П.Хмари, В.Чучупаки, Я.Шепеля, Г.Яковенка Для керівництва повстаннями українські соціал-демократи (незалежники) на початку квітня 1919 р. створили Всеукраїнський Революційний Комітет. На початку травня 1919 р. був сформований Головний Повстанський Штаб на чолі з незалежником Юрком Мазуренком. Ці революційні повстанські органи розташовувалися у м. Сквирі і мали досить великий вплив на партизанські формування. Повстанці виступали під гаслом «Вся влада Радам без більшовиків і комуністів». Це було об'єднуюче прагнення селянства.

Наприкінці квітня 1919 р. Л. Ступницький приєднався у районі Тараща до кількатисячної 3-ї „радянської" повстанської дивізії отамана Я. Діяченка і був призначений командиром 2-го

Пороського полку. У складі цього повстанського формування він брав участь у боях з більшовицькими частинами під Таращею, Ставищем, Розумницею, Володаркою. На початку червня 1919р. дивізія під натиском більшовиків була змушена відступити до району Сквири.

На початку липня 1919 р. змітаючи більшовицькі залоги пройшов із Катеринославщини загін отамана Ю.Тютюнника. В Сквирі до Тютюнника приєдналась залишки війська отамана Діяченка і рушили на з`єднання з республіканською армією.

І знову переможний протибільшовицький наступ українських армій республіканської УНР та галицької УГА. У серпні 1919 р. Л. Ступницький на чолі 14-го полку брав участь у боях за Тиврів, Христинівку, Ставище, Умань.

Трагізмом були переповнені дні громадянської війни. Один із командирів партизанського загону, що влився до лав Червоної армії, колишній фронтовик Володимир Маслов до війни слюсарював на Шамраївському заводі, що на Сквирщині. За дивним збігом обставин в Умані зійшлись в двобої два полки більшовицький Маслова і Пороський армії УНР під командою Ступницького. Загиблий в Уманському бою Володимир Маслов покоїться в м.Сквирі. Доля до Леоніда Ступницького була прихильнішою.

Восени 1919 р. українській армії довелося вести війну з російськими білогвардійськими військами генерала А. Денікіна, що прагнули відродити „єдину та неподільну" Росію.. На чолі 35-го Звенигородського полку Л. Ступницький брав участь у жорстоких боях з білогвардійцями за переправи на р. Буг, двічі здобував Вапнярку під час прориву армії УНР з оточення наприкінці жовтня 1919 р. Не маючи сил більше стримувати натиск білогвардійців, армія УНР відступила на Волинь, у сумнозвісний „трикутник смерті". Л. Ступницький командував зведеним куренем звенигородців, а потім, захворівши на тиф,

був змушений 1 грудня 1919 р. здати посаду.

Тиф примусив його залишити лави війська й повернутися до рідних Сквирщину. Саме у цей час, взимку 1919/1920 рр, Україну вже втретє зайняли більшовицькі війська.

У відповідь на більшовицькі репресії в Україні з новою силою спалахнув повстансько-партизанський рух . Наприкінці квітня 1920р. військові операції проти більшовиків розпочала Польща, діючи згідно з домовленостями, укладеними головою Директорії УНР С. Петлюрою з польським державним керівництвом. Упродовж кількох тижнів польські війська звільнили від більшовиків Київщину та Поділля. Як свідчать документи, Л. Ступницький після приходу польських військ до Києва знову повернувся на службу до армії УНР.

Наприкінці червня 1920 р. українсько-польський фронт було прорвано кіннотою Будьонного і Ворошилова в районі с.Самгородок, Рибчинці. Українські війська під натиском більшовиків відступили з Правобережної України. У жорстоких боях українські частини зазнали важких втрат й були змушені перейти через р. Збруч на терени Польщі.

Як заявив Троцький в 1920 р.:«Советская власть на Украине смогла удержаться лиш силою Москвы, великорусских коммунистов и Красной армии».

Детальний огляд кількісного і національного складу окупаційних російських більшовицьких військ пояснює, чому в Україні забракло сил. Наприкінці1920 — на початку 1921 рр. війська Червоної армії налічували у своєму складі 1 млн. 200 тис. чоловік.

Станом на 14 вересня 1920 року в Україні були створені каральні формування. Карбат при Київському губвоєнкоматі складався із каррот. До 2-а карроти входили Бердичівська, Білоцерківська, Сквирська, Володарська, Таращанська…, вони налічували 4442 бійця із них по національному складу: 4102 -

великороси і євреї, решта - зросійщені українці.. Досвід більшовицьких терористів широко використовували їх послідовники каральні загони СС в період німецької окупації в 41-44 роках минулого століття .

У листопаді 1921року командувач 2-ї повстанської групи підполковник Л. Ступницький взяв участь у Другому Зимовому поході.

Яскраво проявив військовий хист полковник Ступницький під час набігу на місто Коростень 7 листопада 1921 року. Всього із 60-ма кавалеристами він удосвіта атакував із півдня місто, де перебували тисячі червоноармійців. З допомогою місцевого міліціонера-повстанця полковник Ступницький дістався до центру Коростеня, несподівано наскочив на охорону в'язниці і випустив 470 селян, яких арештували більшовики.

Похідну групу біля річки Звіздаль оточила червона кіннота Григорія Котовського. Леонід Ступницький, перебуваючи на чолі колони, вирвався з цієї пастки разом зі штабом та 22 пораненими вояками.

Про високий дух і національну свідомість учасників Зимового походу свідчать факти. 359 вояків українців, котрі потрапили в полон до більшовиків, на останнім рубежі знайшли силу завести гімн і заповіт: «Ще не вмерла Україна…». Їх стратили російські окупанти під м. Базаром 21-22 листопада 1921 року. Серед безсмертних стрільців героїв Базару сквиряни: Корбут Іван Степанович, 1885 року народження, Збаращенко Олександр Петрович, 1894 року народження. На кістках і пам'яті нескореного покоління постала Незалежна Україна.

Загартованому в боях громадянської війни Леоніду Ступницькому доля готувала нові випробування. Попереду була Друга Світова війна. Від березня 1943 року разом із сином Юрієм воював в Українській повстанській армії. Від травня 1943 року Ступницький -начальник штабу УПА-Північ. Загинув у

бою з відділами НКВС біля села Дермань Здолбунівського району Рівненської області.Посмертно рішенням Української Визвольної Ради (УГВР) Ступницькому надано звання генерал-хорунжого УПА.

У 2015 році одну із центральних вулиць м.Острога названо іменем сквирянина, командира і патріота Леоніда Ступницького. Достойна пам'ять, честь і слава Герою України.

«Учитель», Ступницький, Крути

Віталій Миколайович Коваленко, мій колега по праці в Чубинецькій школі, під час перебування в АТО мав позивний «Учитель». Я йому радив називатись по результатах атестації «Учитель вищої категорії», або ж «Учитель-методист», так, щоб з перспективою. У нього гарне почуття гумору, і тому він лише всміхається і відмахується.

Пригадую, мав нагоду поспілкуватися із Катериною Сідлецькою, дев'яностолітньою жителькою Оріховця і колишньою упівкою. Вона мені розповідала про вчителя з Самгородка, бійця УПА з позивним «Борис». Це часи 40-х Другої Світової. А ще передивляюсь документи Літопису УПА, а вони рябіють позивними Сом, Грім, Тур, Савур, Коваль і тисячами тисяч героїв…

– Звідки беруться позивні? Як ото вийшло, що Ваш позивний став «учитель»?- запитую Віталія Миколайовича.

– Звісно, що природа цих кличок різна. Був у нас із Фастова хлопець із позивним «таксист», цей прийшов до війська разом зі своїми клієнтами, а ще був міцний козарлюга, цього хлопці прозвали «Валуєвим»…

До речі, позивний нашого земляка, командира штабу УПА в часи Другої Світової, Леоніда Ступницького був «Гончаренко». Чому, звідки, хто? І мені, здалось, тут є щось

недоговорене, що відбиває характер Леоніда і дух часу. З'явився реальний момент потягнути за ниточку, а раптом відкриється щось особливе, неймовірне і таємниче. Звісно, велике ховається у дрібницях.

«Гончаренко»- це позивний, під яким Ступницький прагнув якомога довше приховувати власне прізвище від гестапівців і НКВДистів – одного чорта рідних братів. Це зрозуміло. Та чому ж не Пастушенко, Коваленко, Писаренко, скільки тих прізвищ ув'язаних в народний побут є, було і буде серед українських люду?

Пригадуєте, в розповіді Віталія Миколайовича «Валуєв», то реальний **гуманоїд** , яким в добрий жарт прозвали хлопці свого побратима. От же цю версію не слід відкидати. І ми занурюємось в пошуки невідомого Гончаренка.

У своєму дослідженні національно-визвольних змагань відомий історик і публіцист Михайло Ковальчук, приводить спогади вояків УПА, де ті, молоді і заповзяті «бандерівці», мали собі за взірець 40, 50-и літніх «старичків», що пройшли горнило громадянської війни, боїв із московськими більшовиками, і котрі «солоні сльози на вус намотали», «зброю прийняли із натруджених рук полеглих побратимів», як співається у відомій пісні. Знамениті командири УПА, колишні старшини УНР М.Омелюсик «Поліщук», І.Литвиненко «Євшан»,ген. Кульжинський, полк.М.Павловський, полк.В.Савченко (сквирянин), полк. Л.Ступницький «Гончарено» (сквирянин)…

Можливо думка захолола б у пошуках відповіді, коли б не випадок. Наталя Вигівська, виховник СУМ в Україні і добрий педагог-організатор ЗОШ І-ІІІ ступенів №2, провела з сумівцями чергову імпрезу, присвячену пам'яті Героїв Крут. У центрі міста на своєму банері вони вивісили плакат «Пам'ятай Крути». Вмішалось провидіння, почав гортати сторінки історії Крут і

звернув увагу на деталь, що раніше обходив… Як не згадати : стукайте і вам відкриють, шукайте і знайдете…

Рік 1918. Уряд втрачає вплив на ситуацію в країні. Булаву може тримати будь-хто і масні пальці можуть ялозити Пересопницьке Євангеліє, але це далеко не значить, що ти, голубе, ухопив Бога за бороду. Владарювати – тут мудрість потрібна, характер і ще щось, що прописує в історії народу золотими літерами, або розвіває пам'ять , як порох при дорозі.

Тоді реально правив Петлюра, той, що «у вагоні Директорія, під вагоном територія» - все, на що поширювався вплив влади в один із драматичніших періодів історії України.

Тоді-то і сформувались сотні із добровольців, які пішли у «невідомість» зупиняти російських більшовиків Муравйова.

Чи не було в Україні полків? Були. У гарних кожухах з башликами. Не було, сучасною мовою, боєздатних. І влада - без влади і полки без бойового духу…

Добровольці постали, бо вірили. Як сказано в Біблії: «По вірі буде вам дано». Бог робить неможливе можливим. Бо праведники – щирі душі і чисті серця стали боронити Україну.

Кілька сотень із однією гарматою проти тисячного натовпу. У Крутянському бою випробувано і дух, і вміле командування. Крутянці ввійшли в бій без резерву - «дядьків у шароварах» і вогневої підтримки. Та саме їм судилося відкрити сумну і героїчну сторінку новітньої історії України.

Це був подвиг, бо за тим прослідував яскравий спалах – пробудження нації. Пам’ятаєте, яка була реакція люду на побиття студентів Майдану. Гігант перевів подих. Здавалось, проснеться і змете всю наволоч, ні, тільки позіхнув... І за те дякуємо, що відчули себе на мить в передчутті майбутнього. Воно буде, гідне… Щось подібне відбувалось і тоді в зимові дні 1918 року.

Їх ховала Україна на Аскольдовій могилі. Військові ж оцінили працю **полковника Гончаренка**, командира того бою. Його вдача і військовий хист викликав повагу в середовищі військового люду.

Про Крути заговорила вся Україна.

Леонід Ступницький, молодий командир полку «Поросся», що квартирував у Сквирі, не один раз подумки повертався до того крутянського бою. Уже не Гончаренко, а він водив полк у бій проти більшовиків під Таращею, Володаркою, Уманню, Немировим і в останньому Зимовому поході під Корсунем. Скільки їх в безіменні могили молодих відчайдухів полягло в тій борні? Людський ресурс вичерпався, перемогли більшовики.

Пройшло 20 років, спалахнула Друга Світова, і знову довелось братись за зброю. Тепер вони злились воєдино: хто це громить німецького супостата і більшовицького лакузу? Спупницький - Гончаренко? Ні, то дух український в химерах-снах змішав воєдино і козацьку відвагу,і стрілецький шал, і героїчну упівську приреченість.

Можливо позивний нашого земляка Леоніда Ступницького –«Гончаренко» і був випадковим збігом обставин, але, як показує життя, нічого випадкового не буває. І ми сподіваємось наша версія, за якою наш славний син Сквирщини Леонід Ступницький взяв собі псевдо з прізвища славетного командира крутянських стрільців-добровольців – Гончаренка, має право на існування. Зрештою, вони, Гончаренко і Ступницький, викарбувані на пам’ятних дошках, в монументах, назвах вулиць, виписані в книгах. І це гідна пам'ять про синів України.

Думка навздогін. Історія повторюється. І знову твердий поступ добровольців новітньої доби, спокійних і достойних Героїв-побратимів ХХІ століття. На новітні Крути ідуть

добровольці: таксист, лісник, бухгалтер, лікар, журналіст, фінансист, учитель, (ой, учитель - методист, та що там, народний учитель …) - іде Слава України.

Квітка у вінку героїв

Для нинішніх поколінь вона є “невідомою війною”. Мемуари великих полководців далекі від тисячі доріг, якими йшов люд. Одне, що істинно,- це непомірні страждання, насильницька смерть мільйонів і зойк до Бога “За віщо”. Пропаганда «союзу» стверджувала, що життя без керуючої і направляючої ролі комуністів неможливе. Та ба, в час німецької окупації починає відроджуватись українська національна преса…

Що бентежить моє покоління, то це дивина — після окупації України німецькими військами продовжували працювати вузи, студенти здавали іспити, виконували навчальні програми, їхали на канікули. Хтось одружувався, народжувались діти. Задумаєшся, і справді Україна чотири роки знаходилась під новою окупацією, та життя продовжувалось.

І кроки, які робили окупанти, були такими ж, які чинили більшовицькі московські мудреці в 20-х по відношенню до населення. Всі, хто чинив опір окупантам, рятуючи власні сім’ї, називались бандитами. Передтеча фашистів, комуніст Тухачевський в 20 роках розіслав директиву військам, що робити з населенням, яке чинить опір. У ній детально йшлося про те, скількох заручників слід брати, через який час розстрілювати і брати нову партію , як використовувати тих, хто “зломився” і почав виказувати родини членів опору. Це втілювалось в життя каральними загонам Червоної армії.

Усе повторилось, нові “господарі” світу в коричневих сорочках пішли тим же шляхом. У с.Краснянка, що біля Сквири,

Леонід Ступницький, фото 40-х років

Людмила Фоя (Перелесник), фото 40-х років

за напад на німецького солдата було спалено све. Згоріло село разом з мешканцями.

І знову життя на перехресті світів. Чоловіки змобілізовані, населення тероризоване. «Червоні» в храмах робили конюшні і тим гордились, «коричневі» насаджували “новий порядок” і не без пихи втішались тим, що несуть цивілізацію.

Обидві влади були гідні одна одної. Володимир Іванченко в своїй книзі, присвяченій Людмилі Фої наводить приклад долі родини Коляди. Олена Коляда, активна учасниця руху опору в складі організації українських націоналістів ОУН (б) була схоплена і прийняла мученицьку смерть в катівнях гестапо. Її батько Григорій Коляда в наступному 1944 році був арештований і, як учасник націоналістичного руху, був страчений в катівнях НКВД. Україну терзали дві могутні стихії, народжені в несамовитих ідеях встановити світовий порядок. “Держи злодія,” - кричить два злодії і обидва несуться назустріч один одному.

Лише глибоке переконання в необхідності боротись з окупаційним режимом стає домінуючим мотивом вступу до підпільної організації. Насильства і репресії, які чинить ворог, не ламають, а творять сильний дух патріота. Людмила була добре знайома із Оленою Колядою, Наталею Вінників, учасницею похідної групи, Дмитром Мироном, “Андрієм” і багатьма іншими учасниками опору, котрі загинули від рук фашистського окупанта. Чи розуміла Людмила, на які небезпеки наражає себе, працюючи в підпіллі. Думаю, як і кожну людину, її терзали страхи і сумніви. Та вона зробила свій вибір. Життя на кінчику прірви несло нові, невідомі пересічному громадянинові відчуття причетності до вічної, святої справи — боротьби за правду. Бо сказано в Писанні: “Благословенні ті, що за правду постраждають, бо вони синами і доньками Божими назовуться”.

Її куратором стає майбутній керівник Служби безпеки Української повстанської армії (УПА) Козак ,“Смок”. Вона опановувала правила конспірації, вивчала таємні сигнали і системи втаємниченого зв’язку, виконувала доручення проводу, як зв’язківець. Дівчині вдалося вижити і уникнути арешту під час розгрому підпілля німецькими нацистськими спецслужбами.

У 1944 Людмила повернулась до Сквири і на час переходу Червоної армії перебувала в бабусі Валюженич Євгенії. Була арештована і провела у в’язниці НКВС біля чотирьох місяців. Вона нічого не таїла. Була переконана, що боротьба проти окупаційного німецького уряду не може вважатись злочином, чи ганебною справою. Проте, виявилось, помилялась. Українські націоналісти боролись проти німців. Це так, але вони також вважались ворогами більшовицької влади, яка докладала зусиль до придушення всякої національної самосвідомості.

Із в’язниці Людмила Фоя вийшла, підписавши згоду на співпрацю із НКВС. Комуністи «придбали» таємного агента. Іншого шляху до волі Людмила не мала. У цей час радянські спецслужби наполегливо вишукували і знищували національно свідомих громадян. НКВС створила «фіктивні» підпільні осередки, які очолювали офіцери - оперативники каральних органів. Це був перевірений метод ще з 20 років, тодішньої окупації України російськими більшовиками.

В якості подвійного агента Людмилі вдається неймовірне: викрити і знешкодити керівників «псевдо підпілля». За її участі служба безпеки Української повстанської армії (УПА) викрила і знешкодила агентів КДБ.

Лише в 1946 році кедебісти дізналися, що «провальна» операція зі створенням псевдопідпілля на рахунку тендітної дівчинки, яка зуміла перехитрити досвідчених вовків. Її оголосили у всесоюзний розшук, а керівник НКДБ назвав її особистим ворогом.

Загинула Людмила в 1950 році. Вона потрапила до засідки і мужньо прийняла вирок.

За коротке життя їй вдалось написати цілий ряд оповідань. Вони вийшли друком в підпільних друкарнях під псевдо Перелесник. Це справжня мемуаристика. Сьогодні основні праці Людмили зберігаються в архівах СБУ. Кілька із них увійшли до книги «За покликом душі», що вийшла друком в 2012 році. Світлий образ Людмили Фої тільки тепер воскресає із пітьми забуття і постає велично і зримо, як приклад справжнього щирого і жертовного служіння ідеї Свободи і Незалежності .

Істина десь посередині

Розумію тих сквирян, хто стримано сприйняв переіменування вулиць. І без того є нагальніші проблеми, які, так би мовити, потребують негайного вирішення. Це, ніби, у тебе забрали зимою кожуха і тут же запитали, в який колір ти хотів би перефарбувати штани. І розуміє бідака, що кожуха ніхто не віддасть, а штани, хай їм чорт, носитиму які є.

– Сині, – кричить і аргументує хтось.

– Зелені, бо у нас зелена трава.

– А, мо, кожуха віддасте? Тримай кишеню ширше.

Тож звертаюсь до іншої категорії – зацікавлених в декомунізації з проханням. У дискусії не обговорюйте автора, ну, там «хто ти такий, щоб мене учити?», «сам дурак , а туди ж лізе». Давайте говорити по суті.

Дійсно, мерією ініційовано роботу комісії по перейменуванню вулиць. Із цілого ряду прізвищ і імен було запропоновано ушанувати імена людей, котрі в найзапекліші моменти історії опинились на боці української визвольної місії і уславились, як відважні провідники і послідовні, стійкі бійці в боротьбі за свою землю.

Серед плеяди героїв сквирянин Леонід Ступницький ген-хорунжий УПА, Володимир Савченко ген-хорунжий УНР, герої Другого Зимового походу, сквиряни двадцятилітні хлопці Корбут, Збаращенко, Декаленко, котрі зневажили холуйську зрадницьку пропозицію «легендарного бандита» Котовського перейти на бік російських більшовиків і вибрали, за Висоцьким, «дерев'яні мундири», і їх останні слова були «Ще не вмерла України…».

Немає пророка у своїй вітчизні. Добре, тоді повіримо тим, хто уже скинув із себе ярмо провінційної тупості. У Рівному, вулиця названа іменем нашого земляка Ступницького, у Броварах - іменем сквирянина Савченка, в Києві - нашого земляка Болсуновського, в Житомирі - вулиця імені героїв Базара.

А що ж сквиряни? Всі пропозиції комісії пішли коту під хвіст. Не обійшлося без містики. Мене вразив основний аргумент, який найчастіше виказували противники іменних назв вулиць «А, якщо прийде нова влада і доведеться знову міняти назви». Ні сіло, не впало, як же це так, очікуємо прихід великоросів чи повернення в назвах вулиць імен злочинців і катів?

От, тільки тепер розумієш мудрого Мойсея, який удобрював синайську пустелю поколіннями рабів впродовж 40 років.

Ну, гаразд, нехай білим тлом в назвах вулиць з'явились флористичні естетизми – Каштанова, Березова, Бузкова… Як подумаєш, що серед рослинності Сквири зустрічається лопух придорожній, лох береговий, пурхалка кінська – то це ще куди не йшло… А як же вдалося зберегти назву вулиці імені Чижика? На голову не налазить. Макар Чижик був одним із зачинателів реального геноциду. Чи знаєте ви імена учителів, службовців, купців, військових, нащадків дворян і законослухняних міщан…

початку 20-х минулого століття, які жили, скажімо, в нашому місті? Їх підло винищували ось такі чижиківці-комісари. Це ж яку потрібно мати хибу в свідомості, щоб винищувати народ серед якого живеш?…

Перечитайте витяги із історії: *...рік 1919. м.Очаків. Комісар, військовий комендант, голова ЧК і начальник гарнізона в одній особі – Макар Чижиков. «Саботажників» і «контрреволюціонерів» віддає «швидкому і правому суду» місцевого Ревтребуналу. Він же приводить «справедливі» присуди до виконання.*

З прибуттям до Очакова севастопольського анархіста, колишнього матроса Мокроусова справа закипіла. Макроусов зайнявся, говорячи його словами, «знищувати всю буржуазію, не вибираючи засобів», злегка розвантаживши Чижикова.

Що казати, навіть толерантна і терпима **Одеса** (!!) змінила назву вулиці Макара Чижика, тільки не сквиряни…

Чижиківці, ви живете на вулиці ката і вбивці, на совісті котрого десятки замордованих мирних громадян малоросії (щоб потішити ваше вірнопідданське чистолюбство).

Українці не марновірні, але містики в житті вистачає доволі. Ми так довго живемо на цій землі, що , здається і Мойсей з Ісусом був з нашого народу. Я сказав, здається, бо скількох своїх Мойсеїв і праведників Божих народила земля наша?! І якщо самим глузду бракує побачити і визнати їх славні імена, то прислухаймось до інших, кого Бог не минув своєю мудрістю і благословінням.

Всі сподівання на молоде покоління, котре поволі стинається на ноги і в свій час віддасть достойну шану усім Героям. Бо їм є ким пишатися і кого брати за взірець … Щиро зичу патріотам сквирських каштанів, бузку і всякої зелені дожити до того часу.

Українці для українців

Ольга Яківна Гаврилюк, головний архітектор Сквири, бідкається, що в такому багатому на історичні події місті і так бідно з пам'ятками. Були б це пам'ятні знаки, старі будинки чи природні місцини - байдуже. Та ж потрібно якось привертати туриста, та і самим розуміти, на яких історичних пластах проживаємо. Можливо, тому вона і взялась допомогти нам, сумівцям, воскресити пам'ять про сквирян – героїв. Тих, хто в найважчих умовах національно-визвольних змаганнь вписав свої імена в історію України.

Серед таких – славний генерал-хорунжий УПА Леонід Ступницький. Його внучка Петронецька Оксана Юріївна живе в Кривому Розі. Вона щаслива дітьми і онуками. Її діти живуть в передмісті Києва. Вона згадує, як була вражена, коли вперше дізналась, що її батько і мати довгі роки відсиділи в таборах. Маленькі мізки юної радянські піонерки мало не тріснули від смутного переживання ганьби, страху, передчуття біди. Всі діти хочуть пишатися своїми батьками. Ідеал батька формує громадська думка. В радянську епоху людина із минулим в'язня була найбільшим розчаруванням для дитини.

Юрій Леонідович, батько Оксани, мав мудрість і природнє відчуття небезпеки, тому не розповідав доньці про своє минуле. Через багато років він напише книгу спогадів. І ми всі дізнаємось про долю його батька - генерал-хорунжого УПА Леоніда Венедиктовича Ступницького і долі багатьох мужніх синів і доньок України. Дякуючи Господу, доля подарувала Юркові майже столітній лан на якому було досить і радості, і горя,і смутку, і сонячних днів. Все це Юрко сприймав із

вдячністю і стійкістю, як і мусить це робити всякий, кому провидіння подарувало мить народження і життя вУкраїні.

Леонід Ступницький, майбутній провідник в збройній боротьбі проти російських більшовицьких окупантів, народився на Сквирщині. Пропаганда окупаційного уряду добряче попрацювала, щоб скомпрометувати національно-визвольну боротьбу українців – це для покоління 40-х, 50-х років і зрештою, щоб стерти з памяті наступних поколінь українців навіть натяки на можливий опір Російській імперії.Правду не затреш, і через роки і десятиліття воскресають постаті жертовників-борців, творців Незалежної України.

Спілка української молоді збирає по краплинках інформацію пов'язану із участю сквирян в рядах УПА. Голова осередку Наталя Вигівська вбачає в цій праці яскраві приклади для виховання в юнацтва духу державника і християнина. Зрештою, розуміння історії боротьби УПА дасть відповідь на виклики, які ми маємо сьогодні.

Завальцовані комуністичною пропагандою мізки пересічного громадянина не сприймали навіть натяку, що між Україною і Російською Імперією може бути війна. Зрештою, образ хохла з салом і войовничого москаля-переможця вселенського зла був, здавалось, самим довершеним. І на тобі небоже, лютий ворог, щодня пожирає життя наших хлопців. Молох, приспаний з прадавніх часів, справляє тризну.

Саме тепер з'явилось дивне відчуття – нація пробуджується. Та і Сквира спромоглась підняти пам'ятний знак Небесній сотні та захисникам незалежності України. Сквирщиною ходять поважні чоловіки, яким доля подарувала шанс стати ветеранами у невизнаній війні з Росією. А їх попередники, забуті і воскреслі герої УПА вдивляються в своїх потомків з небес: «Ми бійці однієї роти, ми брати по зброї однієї війни. Наш бій не скінчився, допоки не вмовкає зброя на Сході».

Юрій Ступницький, фото кінця 50-х років

Петронецька Оксана Юріївна, внучка Леоніда Ступницького

У війні з москалями за остінні два роки полягло 19 сквирян. Додамо сотні і тисячі безіменних упівців. Це наш рахунок за Незалежність і Свободу..

Памятний знак, що його розробила Ольга Яківна Гаврилюк стоятиме біля церкви св. Миколая. Ініціативу сумівців підтримали християни і настоятель - протоієрей Віктор Скакевич. На камінних скрижалях будуть висічені імена сквирян: начальника штабу УПА-«Північ» Леоніда Ступницького, генерал-хорунжого Володимира Савченка, розвідниці Людмили Фої, командувача прикордонної служби УНР Авраама Фартушного, генерал-хорунжого УНР Євгенія Мошинського; сквирян - героїв Базару - Корбута Степана, Збаращенка Олександра, Декаленка Петра…

Ну, не знаю з яких коштів, не відаю, навіть хто буде споруджувати, але магнетизм доброї справи заворожує. Українці роблять добру справу для українців, для нащадків і для власної самоповаги. Маємо зберегти честь і пам'ять про гідних синів і доньок України. При цій справі не можна залишатись стороннім спостерігачем.

Гідні пам’яті твоєї, Україно

Конференція «Гідні пам’яті твоєї, Україно» відбулась в приміщенні РЦДЮТ з ініціативи Сквирського осередку СУМ в Україні. У роботі конференції взяли участь учні шкіл міста, сумівці Сквирського осередку (виховник **Олена Кольоса**) та Оріховецького осередку СУМ (виховник **Стецюк Людмила**)

Модератор і натхненник заходу пані **Валентина Малиновська** пов’язувала з конференцією великі сподівання. Зокрема, це гарний привід сумівцям заявити про себе як реальну

громадську молодіжну силу, здатну долучитися до важливих державних справ. Пані Валентина, педагог і член Спілки Української молоді, переконана, що сьогодні суспільство стоїть перед серйозними викликами. І громадськість уже в найближчі роки відіграватиме виключно важливу роль в житті спільноти, котра будує демократичне, відкрите суспільство: «Наші сумівці завтра прийдуть в доросле життя, збагачені досвідом праці в громадській організації. І це найцінніший здобуток всіх виховників СУМу».

Тож, впродовж року сумівці збирали по краплинках матеріали про сквирян, учасників національно-визвольних змагань 1920-1950рр**. Серед славних імен начальник штабу УПА-«Північ» Леонід Ступницький, генерал-хорунжий Володимир Савченко, розвідниця Людмила Фоя, командувач прикордонної служби УНР Авраам Фартушний, генерал-хорунжий УНР Мошинський Євген , сквиряни -герої Другого зимового походу: Корбут Степан, Збаращенко Олександр , Декаленко Петро**…

Зібрані матеріали були представлені в історичних локаціях на районному злеті патріотичної молоді «Серця патріотів», що відбувся в с.Пустоварівка, в публікаціях на сторінках «Вісника Сквирщини». Зрештою, конференція покликана підвести підсумок важливого етапу праці сумівців і громадськості у справі вшанування пам'яті Героїв.

Головний архітектор міста **Ольга Яківна Гаврилюк** презентувала проект пам'ятного знака, присвяченого всім сквирянам- учасникам національно-визвольних змагань. Поет і щирий патріот **Анатолій Михайлович Яхно** передав сумівцям кілька сотень примірників своєї книги «Віддаю борги» для фонду по збору коштів на будівництво пам'ятного знака.

Загалом, це була добра нагода для обміну думками і прецедент для роздумів про героїчне минуле і сьогодення українського народу.

Про український визвольний рух 1920-1950 роки доповіла вчитель історії ЗОШ№**2 Олена Вікторівна Доліненко.** Юначки Сквирського рою **Дубенська Єлизавета і Поліщук Марина** висвітлили епізоди із життя Леоніда Ступницького. Учасники конференції переглянули фільм відзнятий сквирськими сумівцями про нашу землячку, розвідницю УПА Людмилу Фою. Учасникам конференції запропоновано ознайомитись із книгою «Квітка у червоному пеклі» **Володимира Іванченка,** в якій автор досліджує життєвий шлях Людмили Фої та книгою сквирських авторів «За покликом душі» із новелами Людмили Фої (Перелесник).

Важливість досліджень невідомих сторінок власної історії, відновлення справедливості по відношенню до невідомих Героїв говорила заступник голови РДА **Хлєбнік Ольга Юріївна**. Присутній на конференції голова районної ради **Василь Васильович Гриша** подякував організаторам конференції за ініціативу і державницьку позицію. Пообіцяв всіляко допомагати реалізації проекту побудови пам'ятного знака Героям- землякам.

НА завершенні конференції учасники виконали легендарну пісню українських партизан – упівців «Я – Крук, чорний сотник УПА».

Голова Сквирського осередку СУМ в Україні **Наталія Вигівська** цілком задоволена - спільні зусилля, напруження, хвилювання, праця останніх місяців і днів були цілком виправданими. Як виглядають підпільники і партизани української армії із висоти 2017 року? Поділюсь хіба що одним із цікавих спостережень, про яке йшлося на конференції.

Українські підпільники Організації українських націоналістів (ОУН), ніби волонтери з XXI століття,

Конференція «Гідні пам’яті твоєї, Україно» фото зліва на право:Вигівська Наталія, Малиновська Валентина, Кольоса Олена

Гриша Василь Васильович,
голова Сквирської районної ради депутатів під час виступу

Ольга Яківна Гаврилюк презентувала проект пам’ятного знака на честь сквирян, учасників національно-визвольних змагань українського народу на початку 20 століття.

збирали медикаменти і одяг для партизан, вербували і переправляли до партизанських загонів добровольців. За свою натхненну працю, певна річ, окупанти арештовували і чинили жорстокі розправи над патріотами. У Бабиному Яру були розстріляні **Олена Теліга, Мирон Орлик** і сотні безіменних героїв.

Із сьогодення дивною видається праця мужніх патріотів України: а чи не можна було чого більше там наколотити, щоб, як говориться, «земля у окупанта горіла під ногами»…

Та ми не беремо в рахунок того, що за кожен акт супротиву окупанти арештовували і безжально страчували заручників із числа мирних жителів. За цими скупими словами- горе і трагедії українського люду. Тому підпільник – патріот мав зважувати, «чи готовий він віддати на заклання ворогам свого батька, матір, брата, сестру, чи мужньо прийняти жереб долі і покласти на терези боротьби лише власне життя». Вони були українцями, вони потерпали за життя кожної людини, вони готові були ризикувати хіба лише власним. У цьому різниця між ними - істинними патріотами українцями - і всіма, хто із зброєю в руках жив і виживав у ті люті роки Другої Світової війни.

Своїм життям і жертовністю вони вписали власні імена в історію свого народу. Ні час, ні брехні ворогів не владні над правдою. І ось сьогодні ми не просто говоримо про якісь там історичні факти, а віддаємо належне заслугам цих людей. На їхній крові і кістках постала Незалежність нашої держави. Слава безсмертним Героям, які навічно зачислені в Небесну сотню нашого народу! Слава Україні!

Леонід Ступницький
у житті Максима Рильського

Це була ідея Валентини Степанівни Малиновської, директора Сквирської ЗОШ№2 створити пошукову групу по збору інформації про сквирянина, генерал-хорунжого УПА Леоніда Ступницького та відвідати всі місця пов'язані з його життям.

І ось ми в Романівці. Це поряд із Сквирою. Якихось 60 кілометрів, якщо по шосе і кілька годин велосипедом, якщо полями і путівцями. Тут Мала Батьківщина поета Максима Рильського і не тільки.

Маєток, школа, музей – це статусні зміни в часі будинку, в якому жив М. Рильський. Облуплені ворота із ретельно пофарбованою табличкою «Музей…» засвідчують, що ми потрапили за адресою, ідемо довгою-довгою алеєю із ліхтарями, які від часу і негод поковтали скляні віконця… Онде із-за живоплоту виглядає забронзовілий Максим Рильський, ще рік-два і зелень проковтне погруддя. Перед музеєм – стара гнилиця, під якою можуть посидіти цінителі поезії Рильського. Поряд криниця – романівське іпокренове джерело, що висохло до часу. Погляд впирається в новеньку дерев'яну лазничку, діючий раритет радянської доби. «Які люди туди спорожнялись, - каже із захопленням у голосі екскурсовод, -…сам Кучма…» Прозріваєм – всяк по-своєму залишає слід на землі.

Місцеві ентузіасти зліпили експозиції музею з того, що було під руками і чим годувала світ офіційна «цензурована» історіографія Максима Рильського. Коли ж відкинути це димне простирадло офіціозу, зрозумієш, як багато є того, що слід ще вивчати, досліджувати в біографії цієї неперсічної особистості.

Поет вижив в хаосі репресій і геноциду. Якою ціною і якими компромісами – годі уявляти. Із плеяди неопоетів ХХ

століття він хіба один із тих, кому диктатор особисто подарував життя. Шість місяців у в'язниці під скрегіт засувів: «По тебе прийшли і то, може, востаннє». Кому сумління дозволить юродствувати: «Герой наш Рильський – не герой». Вижила людина, зрештою, як і вся окупована Україна. пройшов через жертви, тортури, знущання***. Він сам потім говорив, що його неспокійне сумління могла притишити лише несамовита праця. Та, здається, цією методою вижило все українство радянської епохи.***

***

Не буду лукавити. В Романівці ми із краєзнавцями шукали сліди Леоніда Ступницького, легендарного генерала-хорунжого УПА, сквирянина. Він на початку XX століття був учнем Сквирського двокласного училища (нині ЗОШ№2). Дослідник біографії Леоніда Ступницького Михайло Ковальчук пише, що його сім'я жила поряд із Рильськими. Венедикт Ступницький, батько Леоніда, був членом гуртка „народників", що збирався у поміщика Тадея Рильського, батька майбутнього поета Максима Тадейовича. Водили дружбу і Максим з Леонідом.

Доля їх розвела, та душі напоєні романтикою дитинства, зачаровані Унавою-рікою, поєдналися навіки.

Леонід Ступницький сьорбнув гіркоти Першої Світової, піймав більшовицьку кулю в бойовищах під Лозовою. Він був ще той петлюрівець. У звитяжному герці у Другому Зимовому поході доля йому усміхнулась – винесла із пекла котовців. Щедро подарувала в еміграції двадцять чудесних років спокою, сімейної втіхи, батьківського щастя.

Дорогою мільйонів українців ішов Максим Рильський … Пережив лихі часи безвладдя, диктатуру пролетаріату, страх і відчай, Лукянівську в'язницю, тортури.

Радянщина українців учила мовчати. І ніби не було тих яскравих днів і ночей торжества українців в Україні. Ніби не було безкінечно довгих вечірок в зеленокудрій Сквирі, на яких Леонід частував Максима, друга дитинства, бувальщинами із пережитого.

Леонід, напевне, розповідав, як у Львові з українськими старшинами відвідав хворого Івана Франка. Оскільки у воєнний час було сутужно з продуктами у Львові, то офіцери навантажили і відвезли письменникові цілу фіру наїдків.

«І ти його бачив?» – дивувався Максим. «І навіть розмовляв», - втішався світлими спогадами Леонід.

Максим уважно слухав розповіді про збори делегатів від тилових і військових частин російської армії. Це було в квітні 1917 року. На зборах товаришем (заступником голови) випадково чи так уже мало статись, але обрали Леоніда. А вже в травні відбувся з'їзд, котрий обрав Український Генеральний Військовий комітет. До Першого складу його ввійшли Володимир Вінниченко і Симон Петлюра. Військові ратували: «Україні слід формувати власну армію», а обранці на те мали компромісні погляди. І куди те все привело?…

У 1919 році в самий розквіт боротьби за Україну Леоніду-28 років. Він командир Пороського полку УНР, позаду бої і глибоке переконання – Україна окупована російськими більшовиками, їх космополіти ідеологи ведуть політику ненависті і смертовбивства. Каральні загони нищать і палять цілі села. Коток садизму і невиданої люті котить Україною. Яке це щастя, що ти в такому горнилі можеш тримати зброю.

Розпеченим залізом терору більшовики змусили український люд замовкнути. Ми і до тепер мало змінились, діти своїх батьків - мовчуни.

У Романівці про Ступницьких не чули. На старому кладовищі збереглись лише могили Тадея та Меланії Рильських - батьків Максима.

«А траплялось вам читати новелу «Так буде» Максима Рильського. Вона була надрукована в листопаді 1942 року?»– запитує Наталя Вигівська, виховник рою сумівців, учасник нашої пошукової експедиції. На що екскурсовод поводить плечима, вперше чує. Сумно. А то я обов'язково запитав би дослідника творчості нашого видатного земляка, чи випадково ім'я героя новели, молодого лейтенанта, котрий до самозречення любить Україну – Леонід Ступницький? Що за містика, звідки він взявся в 1942 році? Чи не з давніх стертих часів петлюрівщини, часів Героїв Крут? А навіяні асоціації письменника пов'язані із Іваном Франком, чи не творчий спалах спогадів давніх бесід із своїм земляком, адже зустрітися із Іваном Франком - це ніби постояти біля порталу часу і заглянути у Вічність.

Леонід був у житті Максима Рильського. І навіть по смерті, після останнього бою упівців із НКВДистами в с.Дермань, що відбувся в 1944 році, Леонід Ступницький продовжив жити в новелі Рильського молодим і щасливим, з мрією про Вільну Україну.

«Приїздіть до нас на «Романівську весну», – запрошує екскурсовод,– каша буде, шашлики… великі люди приїдуть…» Тоді подумалось: «Від кожного, хто прийшов на цю землю щось та залишиться. От тільки скинемо німоту, накинуту нам зайдами і навчимось вимовляти імена героїв - земляків, чий життєвий слід був яскравим спалахом для прийдешніх поколінь. І видихнемо на повні груди славень землякові: «Слава тобі, Леоніде, комполку УНР, начштабу УПА, бандерівцю - державнику, християнину і жертовнику»

Сім’я Максима Рильського, фото 40-х років

Надгробки на могилі батьків Максима Рильського. Село Романівка Попільнянський район Житомирська область

Учасники пошукової експедиції «Шляхами Леоніда Ступницького. Село Романівка Житомирщина. Фото зліва на право: Сарсенгалієва Карина, Батрак Анастасія, Кольоса Олена, Чернолецька Анастасія, Зубрій Дар'я, Вигіська Анастасія,Сухина Анастасія, Сутиріна Анастасія, Га льчинський Анатолій, Навроцька Софія, Очеретяний Дмитро, Муренко Софія, Малиновська Валентина, Віннічук Ілля., Андрейченко Максим, Геник Ігор, Максименко Ярослав, Піонтківський Євген, Верещинський Артем, Олена Рибак, Хомич Лідія, Мовчан Анастасія.

Шляхами генерал-хорунжого Леоніда Ступницького

Юнацтво Сквирського осередку СУМ (голова осередку **Наталія Вигівська**) за сприяння Управління молодіжної політики та національно-патріотичного виховання Київської обласної державної адміністрації, взяли участь в акції **«Шляхами генерал-хорунжого Леоніда Ступницького».**

Юнацтву реально пощастило в сонячні канікулярні дні проїхати маршрутом Сквира – Житомир – Рівне – Дермань – Острог – Сквира.

У переліку об'єктів, які відвідали сумівці, краєзнавчі музеї, повстанська криївка, Свято-Воскресенський Гурбинський чоловічий монастир, урочище Гурби, місце поховання генерал-хорунжого УПА Леоніда Ступицького, Острозька Академія.

Кілька днів вмістили в себе цілий вир емоцій, переживань, відкриттів і пригод.

Стоїмо на кладовищі в с.Дермань. Майже легенду повідала нам **Світлана Іванівна Мартинюк**, вчитель історії Дерманської школи: «НКВДисти кинули тіло забитого в бою Леоніда Ступницького, а самі подались в районний центр, бо в селі залишатись боялись. Вранці, коли повернулись, то побачили на кладовищі свіжу могилу і великий березовий хрест. Тричі супостати зрубували того хреста, плюндруючи могилу, а вранці хрест знову піднімався, поставлений мужніми людьми і міцними руками».

…У **Леоніда Ступницького**, нашого земляка, тіло котрого покоїться в тій могилі, доля була барвиста і натхненна. Він був щасливою людиною, дотепною, розумною, порядною, так про нього згадували побратими.

Час молодості, братерського гарту випав на Першу Світову війну; час формування громадянської зрілості – на громадянську

війну; час випробування істин і одвічних законів чоловічої карми – на Другу Світову.

Поза тим Леонід був коханим чоловіком, гарним батьком, улюбленцем долі.

– Як же так?,– скажете ви, адже ми на могилі.

Життя прожити, не поле перейти. Були в житті і гіркі миті, і втрати, і трагічний кінець. Одне не заперечує іншого.

Та погодьтеся, Леонід – таки пестунчик долі. Через століття пам'ять про його служіння українському люду збереглась. Його іменем названі вулиці. Справа, якій він пожертвував життя, жива і реальна – ми живемо в Незалежній країні…

Було прохолодно і млосно. А, може, взагалі в крові кількість цукру стояла на мінімальній позначці. Всі говорили пошепки. Але ж на кладовищах не прийнято галагонити на всю горлянку – тут зона тиші, покійники сплять… Ті, що ближче, прислухаються до гомону живих.

– Леоніде, це до тебе…

– Не рвіть душу, – мимрить небіжчик крізь дрімоту.

– Таки да, вони тебе мають за Героя…

– А чом би й ні (тут би, здається, і заграла весела, або й саркастична посмішка на вустах Леоніда, але, як там у них, хто зна). Тож, Він вслухається в шумовиння молоді: «Чого вам тре, дітки, га ?»

А ті стоять, глипають навколо, навіть не усвідомлюють, що цієї миті з ними твориться неймовірна метаморфоза. «Ми тут батьку, при могилі, кажи уже, що хотів сказати». І пророк славний воїн не словом, не поглядом, не жестом, а лише вітром, небесами і тишею: «Славно, дітоньки, ох і славно, що стає на крило українське плем'я, діти богообраного одвічного народу…»

Було вдосталь зустрічей, розмов. Проблеми, які хвилюють люд Волині, нічим не оригінальніші за наші, придніпрянські. Та,здається, всі сквиряни помітили з якою шаною, повагою і

гордістю місцеві жителі говорять про повстанців, бандерівців, вояків УПА. У криваві сорокові роки жодного жителя Волині не минуладоля, всі сповна вклали на алтар боротьби за незалежність.

З юнацтвом стежки героїв торували виховники **Олена Кольоса, Галина Лисюк, Валентина Малиновська, Анатолій Гальчинський**. І всі вам скажуть, що для кожного учасника мандрівки в пам'яті назавжди залишиться відвідування Гурбівського урочища.

Гурбівський масив – Берестечко 20 сторіччя. Ще прийде час і Україна сповна віддасть дань пам'яті і вшануванню цього місця. Тут земля змішана з тілами нескорених героїв. На зламі Другої Світової чи не вперше радянські війська використали проти повстанців авіацію, танки і артилерію.

Не випадково на тім місці постав монастир і братія Свято-Воскресенського Гурбинського чоловічого монастиря несе одвічну варту духа на землі, освяченій кров'ю Героїв.

З **отцем Лукою**, іноком, в'яжемо враження про почуте і побачене з майбутнім. Говоримо про майбутні сумівські табори, які можна організувати, об'єднавши зусилля. Усвідомлюємо настільки важливо сьогодні формувати в юнацтва національну свідомість, історичну пам'ять, громадянську позицію, патріотизм, готовність захищати Україну.

У серпні 1996 року над могилою Леоніда Ступницького було поставлено гранітний надгробок. У той день все село прийшло вшанувати пам'ять Героя. Перед односельцями виступав син **Леоніда Юрій.** Старенький священик, колишній Дерманський панотець **Сергій Кульчинський,** звернувся до дерманців:

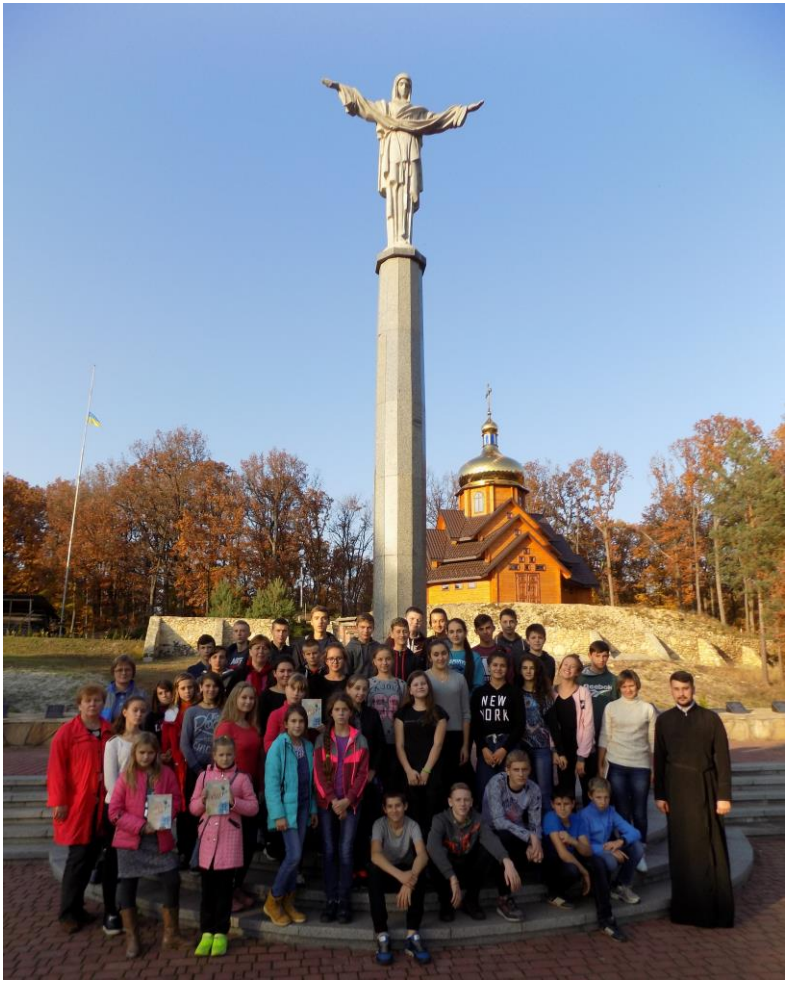

Урочище Гурби. На фото: Малиновська Валентина, Кольоса Олена, Вигівська Анастасія, Поліщук Альона, Гріневич Вікторія, Лукова Ліля, Верещинський Артем, Сутиріна Анастасія, Навроцька Софія, Зубрій Дар'я,Волинець Віталій, Гаркавий Олександр, Дубенська Єлизавета, Очеретяний Дмитро, Піонтківський Євген, Поліщук Владислав, Поліщук Марина, Сухина Анастасія, Тимошенко Григорій, Тімош Валерія, Чернолецька Анастасія, Воєвода Євгеній, Гутнікова Валентина, Блиндар Віктор, Креуш Юлія, Кардава Анжела, Навроцький Назар, Гуцало Роман, Тючкалов Олександр, Швець Василь, Фальчук Сергій, Базилюк Олександр, Рибак Олена, Хомич Лідія, Король Катерина, Зайчук Ярослав, Андрейченко Максим, Віннічук Ілля , Бобова Дарина , Піонтківська Діана ,

Вигівська Наталія,Лисюк Галина

Музей в селі Дермань. Фото зліва на право: Малиновська Валентина, Гальчинський Анатолій, Єфимчук Федір Олегович

Надгробок на могилі Леоніда Ступницького. Село Дермань Здолбунівського району на Рівненщині

«Вірю, що не будемо «славних прадідів великих» правнуками поганими, що на весь зріст постане могутня держава українського народу».

Двадцять років по тому, щодо могутньої держави – то вилами по воді, а от дух войовників і жертовників сповна засвітився в героїзмі добровольців АТО. Через пізнання власної історії пізнаємо себе. Із присмерків минувшини незгасимими маяками постають подвиги незламних Героїв, серед яких і постать нашого земляка генерал-хорунжого УПА Леоніда Ступницького.

Сквирський осередок дякує всім, хто долучився до організації і проведення акції, зокрема начальнику відділу національно патріотичного виховання Київської ОДА **Андрію Рибалко**, Голові Сквирської районної ради депутатів **Василю Гриші**, директору ТОВ «Великоєрчиківське» **Максиму Чмирю**, директору Дерманівської школи **Шепельчук Оксані** Андріївні, краєзнавцеві **Федору Єфімчуку** і всім добрим і щирим людям, котрі творили неперевершений дух мандрівки.

Дівчинка на псевдо «Тополя»

Зі Сквири можна добратися до Кременця за три-чотири години. На Ружинському нарямку стоїть знак, який свідчить, що до Кременця 175 км.

Тамара Олексіївна Лукасевич, педагог-організатор Кременецької ЗОШ І-ІІІ ст.імені Галини Гордасевич, стала для сумівців Сквири ланкою, що з'єднала із родиною сина Леоніда Ступницького Юрком. Дружина Юрія Ступницього – Лариса Сергіївна Медведчук-Томчук псевдо «Тополя» розповідає про свій життєвий шлях, про перебування в повстанському загоні «Крука», який діяв в лісах Кременеччини.

Її спогади сквирським краєзнавцям передала Тамара Олексіївна.

За мить, ти, друже пролетиш крізь вир подій, які вмістило одне життя. Це шлях людини - патріота, борця, українця в горнилі Світової війни. Це особистий вибір. Втішайся, що маєш можливість стороннім оком глянути на чужу долю і збагни просту істину – нині відкрита твоя книга. І які саме записи ти залишиш на її сторінках, обирати тобі.

Спогади від першої особи.

Дитинство

Народилася 20 грудня 1926 р. в мальовничому селі Підлісці, що поблизу Кременця, в родині селянина, свідомого українця Томчука Сергія Яковича. Тато був учасником боїв армії УНР, членом партії радикалів. Рекомендував його в цю партію відомий на всю Волинь демократ та просвітянин Семен Антонович Жук. Він зі своєю дружиною Онисією Іванівною побудували в нашому селі будинок і посадили гарний садок, оскільки Онисія Іванівна вчителювала у Підлісціях. Подружжя Жуків часто бували в нас, спілкувалися з татом. Дуже добре пам'ятаю, як у нас в стодолі ставили вистави(бо ще не було побудовано школу), а Семен Антонович брав мене малу на руки і йшов прослуховувати сільських аматорів. Коли поляки його засудили, а дружину вислали на Підляшшя, моя мама часто носила Семену Жуку передачі до в'язниці. У 1941 році, як відступали «перші совіти», Семена Антоновича по звірячому було вбито на Галичині.

… Два роки провчилася в селі, а в третій клас пішла до Кременця в 4-ту школу, де вже навчалася моя сестра Галина. Це була польська школа з викладанням польською мовою, де нам, українцям, завжди наголошували, що «ніякої України не було, нема і не буде», старалися нас ополячити і навернути в католицьку віру. Подекуди їм те вдавалося. У 1941 році, коли

вступили до Кременця німці, відкрили українську гімназію в ліцеї, але її швидко німці і закрили. Після гімназії я вступила до торговельної школи, так як інших навчальних закладів не було. Німцям свідомі українці були не потрібні.

Родину нашу, відколи пам'ятаю себе, переслідувала польська поліція. Часті обшуки, штрафи. В одну з річниць проголошення УНР в Кременці на Замковій горі хтось вивісив синьо-жовтий прапор, і того ж дня у нас роблять обшук. Коли бувала польська поліція в селі, то нашу хату ніколи не минали. У кімнаті в нас на стінах висіли портрети Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, в кутку ікона - Божої Матері на руках із Ісусом, а внизу напис: «Владичице України, молися за нас». Одного разу поліцай довго ходив по хаті , а потім говорить до тата: «Пане Томчук, до чого пан мулісє, до тих портретів?»

Друга Світова війна

У 1939 році прийшли «визволителі» зі Сходу. Все приходили агітувати тата на голову колгоспу, але він відмовлявся. Ми уже готувалися, що і нас вивезуть у Сибір, але тоді все обійшлося.

Коли в 1941 році прийшли німці, то зразу ж відкрили в Кременці в'язницю, причому вигнали євреїв та примусили їх розкопувати свіжі ями де лежали трупи замордованих «совітами». Один такий труп лежав лицем вниз, від шиї було відрізано пасмо шкіри шириною більше 10 сантиметрів до самої поясниці. У другого був протягнутий дріт з одного вуха в друге. Сестра моя, бачила жінку з відрізаними грудьми, повириваними язиком та губами. На в'язничному подвір'ї стояв крик і стогін, багато пізнавали своїх рідних та близьких. Зайшли в першу камеру справа, очевидно, це була катівня, бо всі стіни були в крові, а на землі лежала добряча довбня, також у крові.

Але не довго німці були добрими. Стали закривати школи, відправляли молодь на каторжні роботи, розстрілювали

нашу інтелігенцію. По селах почали організовуватися боївки самооборони. Одного осіннього дня були проведені масові арешти. Мали заарештувати 180 чоловік, але не всіх застали вдома. З нашого села забрали тільки тата. З сусідніх Млинівець – Сергія Попілевича. Іллю Тернового та Бориса Ляшука не застали вдома, і замість останнього забрали його батька Василя. Арештованих з Почаєва постріляли під Білою горою просто в кюветі, так як боялися, щоб їх не відбили партизани. Щоб не постріляли людей у Кременецькій в'язниці, необхідно було їх терміново звільнити. У той час в'язницю охороняла наша українська поліція. З нею було домовлено, що вони вночі віддадуть ключі нашим хлопцям та випустять в'язнів. На той час, коли наші хлопці(а їх було 6 чоловік на чолі з «Круком») підійшли до в'язниці, начальник саме проводжав свою коханку. Зав'язалася перестрілка. Звичайно, що визволити в цю ніч в'язнів не вдалося. Після цього німці стали укріпляти в'язницю: викопали окопи, всередині подвір'я викопали ями та завезли хлорку. Готувалися до розстрілів в'язнів. Треба було спішити визволити своїх До нас у стодолу завезли зброю. У хаті «Крук» дав розпорядження командирам загонів. Були перерізані телефонні сполучення, біля «електрівні» забарикадували дорогу та були поставлені застави. Побачивши мій неспокій, «Крук» запевнив, що батько скоро повернеться. Вночі повстанці забрали зброю та через поле вийшли на шлях, який вів у місто. У той день випав невеликий сніг, що видавав сліди повстанців, але за ніч новий сніг їх покрив. Бог поміг, що обійшлося без жертв. Це було в лютому 1943 року. Разом з повстанцями пішли багато в'язнів і частина української поліції зі зброєю. Уже в березні на Шумщині було засновано два повстанських табори «Крука»(ОУН-сд) та «Хрона»(ОУН-м).

Над ранок тато з'явився вдома, але змушений був переховуватися від гестапо. Десь уже за три тижні нас з мамою

застали в хаті гестапівці (а ми також, як правило, не сиділи вдома), чотири рази виводили до плоту на розстріл, але усе якось минулося.

У 1941 році сестра вступила в ОУН. Її першою зверхницею була районова організаційної сітки Івашенюк Наталка - «Орися» з Кременця. Вона давала сестрі літературу, а Галина збирала дівчат та в лісі все перечитували. З 1942 року районовою стала Кустанович Ольга «Наталка» із села Шпиколоси. У квітні 1943 року виникла потреба організації вишколу медсестер в повстанському загоні «Крука».

У лавах УПА

З батьківським благословенням я вирушила в Антонівці. Із Шпиколос мене направили до Людвищ, а далі у супроводі повстанця-охоронця потрапила у штаб. Через тиждень привезли з нашого села Марію Чорнобай та Надію Данилюк. Слухачами вишколу були хлопці та дівчата(приблизно 40 осіб). Кожен обрав собі псевдо, яким тільки і користувалися у спілкуванні. Ніхто ні про кого не мусив знати.

Викладачами були: лікар «Борщ» Кучеренко з Кременця, лікар-єврей з дружиною(його повстанці викрали з гетто), історію України та ідеологію викладав Загоруйко Гордій «Гармаш» з села Куликів, освічений та відважний командир.

В УПА була сильна конспірація та сувора дисципліна (була свідком, як одного разу молодого стрільця засудили до розстрілу за те, що він мав перебувати на посту, але таємно його залишив та пішов на здибанку до дівчини в село). Нам, курсантам вишколу, було заборонено цікавитися подробицями, ми мали засвоювати лише те, що нам читають. Спочатку читали історію України, ідеологію, латину, фармакологію, анатомію. Вишкіл був розрахований на шість місяців, але коли розпочалися часті бої з німцями та збільшилася кількість поранених, нам

залишили анатомію, перев'язки, накладання шин, уколи та інфекційні і внутрішні хвороби.

І так ми вчилися, а сотні ходили в рейди на схід, нищили німецькі залоги, добуваючи зброю, провіант, обмундирування. Робили засідки на дорогах, зупиняли і випускали поїзди, які везли нашу молодь в Німеччину. Захищали наше населення від німців з поляками. Тричі повстанці нищили ляндвіртів і жандармерію у селі Великі Бережці. Одного разу ляндвірт задумав справити день народження. Приїхали друзі з фронту та інші ляндвірти, всього 7 осіб. Повстанці оточили будинок та запропонували здатися. Коли німці почали чинити опір, місцева боївка на чолі із Михайлом Ткачуком(із Підлісець) обставила будинок соломою та запалила. Всі німці згоріли. Жаліли за поляком-перекладачем, який не раз давав цінну інформацію повстанцям. Другим разом, коли німці купалися біля ставу, переодягнений в монаха повстанець вивідав їх розташування і загін було знищено. Між іншим, після цього бою один німець зголосився до УПА і до кінця війни доглядав коней. На дорозі з Гради на Великі Бережці повстанці перепинили шлях німців з поляками, які поверталися з грабунків по селах, та розгромили його. У цій операції брали участь уже згадуваний Михайло Ткачук та Сергій Туницький із Млинівець.

Великими військовими операціями були бої повстанців з німцями 9 травня 1943 року біля села Стіжок, розгром радянської банди в Суразьких лісах.

Після закінчення вишколу кожний з нас пішов за призначенням. Хто на Полісся, хто в сотню, хто по сільських шпиталях. Мене залишили в штабному шпиталі, де лежали важкопоранені. Лікарем був єврей, медсестрою «Синичка» - Ніна Андрущенко з Великих Дедеркал. Через деякий час шпиталь зі штабу перевели в село Велика Іловиця.

20 серпня 1943 року вранці нам наказали терміново грузити поранених на фірманки та їхати в штаб. Ми швиденько погрузилися, і тільки виїхали на гору, але не встигли виїхати між дерева, як над нами з'явився німецький літак. Це був розвідник. У той час я оглянулася на село і поле: скільки сягав мій зір, все було чорним від німецьких солдат. Німці не могли нічого вдіяти з УПА силами жандармерії та місцевої адміністрації з поляками, тому зняли з фронту частину військ для розправи з українськими партизанами. Ми з пораненими спустилися в штаб, де ішло приготування до оборони. Частина повстанців, на чолі з командирами «Енеєм», «Круком», «Кропивою» та іншими зайняли оборону, а ми з пораненими пішли в глиб лісу. На той час у лісі було близько двох тисяч стрілецтва. У той день німці не пішли в наступ, а «Крук», вибравши момент, біля ставу сам з кулемета положив 40 німців. Через деякий час над лісом з'явилися літаки і почали нас бомбити, скидаючи в'язанки мін. Скинувши в'язанки, вони поверталися у Дубно на летовище і, погрузившись, поверталися назад. Скидали і запальні бомби, від яких горів ліс. Незважаючи на бомбардування, жертв не було. Під час нальоту літаків, а їх було два, стрільці вибирали товсту сосну та ховалися за неї від осколків. Поранених, які не могли встати, прикривали зеленим гіллям та з'їжджали фірманками у сторони. Весь день ми їхали лісовою дорогою. По обидвабоки стояв старий могутній ліс. Коли літаки налетіли останній раз перед заходом сонця, ми вийшли на поле з правогобоку, а з лівого росла молода посадка. Німці подумали, що ми в соснинці, і розгромили її повністю, а ми стояли з протилежного боку. Вночі наші командири вивели всі відділи та поранених в другий ліс.

Після кількаденного перебування у цьому лісі нас, медсестер, з пораненими стали відправляти по селах. Мені дали дві фірманки легкопоранених з стрільцями та наказали

пробиратися на села під опіку боївки. Коли ми почали наближатися до села Зелений Дуб на Сумщині, нас обстріляли з міномета. Із села виїхала фірманка, а на ній виявилася Онисія Іванівна Жук, з якою, повернувшись назад до лісу, ми перебули до ранку. Зрештою ми дібралися до Угорська, де вже був шпиталь з пораненими, а медсестрою була пані Тося, дружина коменданта польової жандармерії.

Через місяць, а може більше, ми знову зі шпиталем переїхали в село В. Іловиця, де вже нас чекали все той же лікар-єврей та «Синичка». У кінці грудня надрайоновий організаційної сітки Андрій Лобар «Марко» з В. Бережець привіз мені наказ відправитися лікувати командира «Кропиву»(Василя Процюка з Галичини), якого було поранено. Слід відзначити, що він був взірцем строгості, дисциплінованості, справжній патріот України (застрілився під час облави НКВС 1944р. в селі Кордишів Шумського району). Крім санітарної практики, спілкуючись з «Кропивою», я вивчала поводження зі зброєю, слухала його цікаві розповіді.

Через три тижні «Кропива» відправився в Бережани як член Крайового проводу ОУН, а я у - шпиталь у Велику Іловицю. Прибувши туди, я почувалася зле, але змушена була доганяти шпиталь у селі Лішня. Як виявилося, у мене – черевний тиф. Стан здоровя був такий, що уже не дуже сподівалися на моє одужання. Поранених та хворих перекинули в село Кокорів. Криза у мене пройшла, але я була дуже обезсилена.

Наприкінці лютого 1944 року у краї з'явилися червоні партизани.

У середині квітня я прийшла у Підлісці. У селі було повно радянських військ під виглядом танкової частини на відпочинку(в дійсності це були відділи НКВС для наведення порядку). Скрізь були наклеєні відозви повстанцям, щоб виходили з лісу добровільно здаватися. Я спробувала знову

повернутися в Шумські ліси, але дібравшись до Лішні, повернула назад: там просто кишіло від радянських військ, так як ішли важкі бої з повстанцями у Гурбенських лісах. Повернувшись додому, думала перечекати з тиждень та піти знову, але склалося інакше.

Арешт

Другого травня мене арештували. Зрадник, хлопець з нашого села, який був у повстанцях, видав багато хлопців з села та псевдо дівчат з вишколу. На щастя, він не знав правдивих прізвищ та звідки хто родом. Одинадцятого липня 1944 року мене засудили за ст. 54 пункт 1-а і 11 як неповнолітню до семи років позбавлення волі та трьох років позбавлення прав. Покарання я відбувала в Чайурінській долині – «долині смерті», де люди вмирали від голоду, холоду та постійної праці, де стояли одні табори, серед них і мій в селищі Ніксікан. Після війни перевели в селище Сусуман, тієї ж Магаданської області.

Зазнала репресій і моя родина: сестру Галину 1946 року зловили у підпіллі та засудили до 10 років таборів, тоді ж засудили мого тата до 10 років та відправили на уранові рудники в Дніпропетровську область, а маму 1947 року вивезли на Сибір.

Після звільнення

Після відбуття покарання 1950 року мені заборонили повертатися на Західну Україну. І лише в 1990 році я отримала цю можливість та переїхала в Кременець.

(Фото 2017 року, на цей момент Ларисі Сергіївні 91 рік).

***

– Дивись, сину,– каже моя бабця Горпина. І я дивлюсь на величний світлий лик Місяця,– бач, там брат брата на вила настромив. Це наша Україна, як у дзеркалі Божому… – і так згорьовано вся раптом зморщинилась, ніби щойно сказане справді циркне кров'ю.

– Що ви кажете, бабуню,– защебетав я своїм просвітленим знаннями голосом,– який там брат. Місяць – це супутник Землі. Він величезний. Від Землі за триста тисяч кілометрів. А ми бачимо на його поверхні «сухі» океани…

Я раптом відчув, як «зойкнула» душа моєї бабуні і вмовк.

Я був малий і мій світ не виходив за стіни нашої затишної хатини і Енциклопедії, що її подарували мені на день народження. А переді мною стояла сама Україна віком у вісімдесят два роки з її бідами і радостями, трагедіями і неймовірною жагою до життя. Бабця посміхнулась і тоді подарувала мені Україну – добру, ніжну, усміхнену.

– А ти навчися, дитино, дивитися серцем…

Через багато років я читаю спогади пані Людмили Медвечук-Томчук і як в дитинстві, дивне почуття втіхи переповнює мене. З Божої ласки, яка дивовижна і гарна доля у цієї доброї людини.. Позаду шалені роки, які проковтнули мільйони життів, а їй судилося розміняти столітній рубіж, бути свідком становлення Незалежної України; бачити як тризуб і жовто-блакитний стяг із символів повстанців стали величними символами нової європейської держави.

– Бабуню, гляди, наш тризуб-сокіл віддзеркалює на тлі Місяця.

Пані Катерина

День, здавалось, не віщував ніяких сенсацій. Чим можна здивувати людину в провінції? Виявляється, ще й як можна.

Зателефонував Петро Васильович Радчук, активіст місцевого осередку «Свободи»: «В Оріховці є бабуся, що воювала в УПА».

Цього цілком достатньо, щоб я заціпенів і, не вірячи в почуте, ще і ще раз перепитував, чи це правда і чи можна зустрітись невідкладно.

Петро Васильович погодився бути провідником і «золотим» посередником в нашій розмові зі старенькою бадьорою, енергійною і абсолютно адекватною жіночкою, як на свої за 90 років.

Доля Катерини Сідлецької, напевно, типова для покоління 40-х. Що ми знаємо про ті часи?

Медсестрою була, мобілізована з перших днів війни. Брала участь в обороні Києва в складі батальйону, що був сформований із міліціонерів Сквирщини. Пам'ятає, як в полоні, на Бориспільщині , їх закрили в клуні. Вартував один німець, який стомився дибати навколо і сів біля дверей. Вона прогребла в стіні, яка складалась із туго зв'язаних снопів, дірку і втекла. Дісталась додому. В одному із перших транспортів, що віз в Німеччину молодь із України, були і дівчата із Оріховця.

У Любліні Катерині вдалось разом із подругою втекти із потяга. Пригадуєте, наш земляк Вадим Бойко втік теж таким чином. Проте, йому не пощастило, він потрапив до рук гестапо і далі його чекали роки поневірянь таборами смерті. У нашої героїні доля склалась не менш драматично. У Рівному вона напросилась на ночівлю до місцевого священика, а вночі по неї прийшли військові. Поранені, що їх переховували в лісі, потребували медичної допомоги.

Так почалась упівська епопея для Катерини. По часі, її знайшов Борис, як пригадує п.Катерина, він до війни працював учителем в сусідньому селі Самгородку. Пройшов таборами ГУЛАГу. Щось більше знати, чи навіть цікавитись особистим минулим, було не прийнято. Так вимагав час і безпека. На випадок допиту в НКВС під тортурами скажеш рівно скільки знаєш. Служив Борису розвідці і службі безпеки УПА. Довідуюсь із документів, що зібрані в Літописі УПА: "Протягом липня 1943 р. УПА здійснила 295 атак на німецькі опорні пункти. Загалом же під час боїв і сутичок з окупантами у червні–

вересні 1943 р загинуло 1237 українських повстанців і понад 3 тисячі гітлерівців і їх союзників. Лавина радянських військ пройшла над краєм. Фронти супердержав перемістились до Європи. В супроводі Бориса і ще одного бійця Катерина добралася додому в рідний Оріховець. Їх перехід з рівненських лісів на Сквирщину тривав кілька тижнів.

Потім вояки кілька днів відлежувались в стодолі за маминою хатою. Спочатку пішов у світ хлопець – західник. А через кілька днів і Борис зібрався в дорогу, та спочатку вирішив відвідати приятеля в Сквирі. Здається, (пригадує п.Катерина) якийсь час вони були в одному підрозділі в УПА. У Сквирі Бориса арештували. Його судили разом із сільським дядьком, котрий був за німців старостою в Оріховці. Старий повернувся після ув'язнення в кінці 60-их. Він розповідав, що бандерівець, якого посадовили до в'язниці разом з ним, років через три помер від туберкульозу. П.Катерина переконана, що мова була саме про її Бориса.

Усі ці роки Катерина чекала, що по неї прийдуть. Навіть і тепер, за малим через 70 років, вона говорить: « Я вам хлопці буду розповідати, а потім буду боятись тіні від кота» Дивиться на фото упівців. «Боже, - дивується стара, - і не бояться давати своє фото». Вдивляється : «Ні, нікого не знаю».

Все ж по неї приходили. Шукали Катерину. «Та є Бог на світі»,- каже стара. У селі її знають, як Агафію Лисюк, і ніхто не завважив, що в метриці вона записана, як Катерина. Тож військові в малинових картузах допитувались, чи є в селі Катерина, а односельці цілком щиро запевняли, що молодої дівки 20-25 років з таким іменем в селі немає. Напевно, і місцеві «стукачі» говорили теж саме. Це і врятувало життя п.Катерині.

Повертаю додому. Приємне почуття. Відкрилась малесенька сторіночка історії. Ділюсь враженнями із приятелем. Він,

колишній дільничний, нині пенсіонер. Слухає уважно. І далі вносить рівновагу в феєрію моїх переживань.

- Знаєш, у мене в тому селі теж була знайома. Особлива птиця, знаєш, сама зголосилась допомагати. Завдяки їй я знав усе про місцевих вітрогонів. Одного я так нашугав, що той виїхав з села. Уявляєш, тільки той бовдур прихопив чужу гуску і потяг за хлів, щоб відтяти їй голову, а тут я, дільничий. У того очі на лоба, звідки, як, хто … Талановита була, до кого хочеш в довіру втреться, акторка геніальна. Вона мені розповідала, що після війни її закидали на «западну» в УПА. Вона переховувалась в схронах і потім здавала всіх. Вона тим гордилась. Де вона є нині не знаю. Ще в 80-х діти забрали її до себе, здається, в Київ, доживати віку.

От тобі і маєш. Картина маслом. Довершений портрет покоління. Не буду шукати ту «сумлінну» помічницю міліції. Чим поділиться сумнівна героїня, авантюристка і шукач пригод? Віддаю шану і честь її ровесниці п. Катерині. Вона з гідністю пройшла шлях воїна УПА, прийняла виклик долі. В свій столітній рубіж, дай їй Боже здоров'я, тримається стійко. А дух правди і віра в праведність української справи тримав і тримає її в житті.

До 100-ліття бою під Крутами

Серед студентів, які загинули під Крутами наш земляк - сквирянин

Під час довгих шкільних канікул вчителі беруть участь як слухачі і учасники в семінарах, конференціях, «круглих столах». Цього разу говорили про краєзнавство, шкільні музеї, нові умови гри «Джура- 2018». На сторінках сайту відділу освіти ця подія висвітлена вповні.

Я встиг поділитись «добрим уловом» від знайденого із давньої історії села Таборів. За давніх часів воно було містечком, а її старости вписали власні імена в історію краю. Та Наталя Вигівська, голова Сквирського осередку СУМ, додала ніби достеменно зустрічала в Інтернеті інформацію про нашого земляка-сквирянина, Героя бою під Крутами і це вже була неабияка сенсація.

Всякий раз охоплює трепетне відчуття, коли повертаєш із забуття Героїв- земляків, котрим судилося навічно прописатися в історії України. Зрештою, наші діти, учні, молодь повинні мати приклад для наслідування і знати історію землі, на котрій народились. Це одна із умов формування повноцінної особистості.

І так, це правда: Герой Крут - наш земляк.

Чому таким важливим був бій під Крутами ? Адже сотні і тисячі «крут» палахкотіли вогнем по всій Україні. І, чому Муравйов, командувач російськими більшовицькими військами, так шалено кидав у бій свої полки. У чому природа тієї люті, з якою червоні вимістили звірячі інстинкти на полонених студентах і мирних киянах.

Так співпало, що в ці самі дні в Бресті делегація від України брала участь в складних перемовинах. У разі підписання мирних домовленостей Україна стверджувалась на міжнародному рівні, як незалежний суб'єкт, а отже де-факто, визнавалась незалежність України на міжнародному рівні.

Чи влаштовувало це Росію? Питання риторичне. Російська делегація, яку очолював Л.Троцький бачила Україну тільки, як Малоросію, тому і привезла представників так званого Українського Секретаріату, фейкового уряду, наспіх створеного російським окупаційним командуванням в грудні в Харкові. Від

імені того радянського Народного Секретаріату Московія чинила відкриту збройну агресію проти України.
Якщо до часу підписання домовленостей Муравйов захопить Київ і приведе до влади радянський Народний секретаріат, тоді у московської делегації будуть розв'язані руки. Стійкість і самовіддана рішучість молоді під Крутами подарувала делегації Української Народної Республіки історичний шанс.

Брест-Литовський мирний договір між Українською Народною Республікою з одного боку та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією з іншого було підписано. Це був перший мирний договір у Першій світовій війні 1914-1918 рр. Крім того, Брестський договір, підписаний 3 березня 1918 р. між Центральними державами та РРФСР, зобов'язував останню визнати законність Центральної Ради, вивести з України радянські війська і підписати мирний договір. Це було міжнародне визнання української незалежності.

Втрати українських військ під Крутами оцінюють у 70–100 загиблих, за сучасними підрахунками. Серед них – 37–39 вбитих у бою та розстріляних студентів і гімназистів. На сьогодні відомі прізвища 20 з них. Втрати більшовицьких військ під Крутами були значними, сягали тільки вбитими 300 вояків.
Серед студентів, які загинули в бою під Крутами є і наш земляк із Сквирщини.

У 2014 р. науковий співробітник Інституту історії України НАН України **Віталій Скальський** знайшов у архівах дані біографії ще одного з "перших кіборгів".

Олександр Борозенко-Конончук народився 8 липня 1891року у с. Антонів Сквирського повіту Київської губернії (нині – село Антонів Сквирського району Київської області) у селянській родині Остапа (Євстафія) Ісидоровича та Агафії

Іванівни. Навчався в Антонівському двокласному сільському училищі. З 1906 по 1910 р. навчався у Київській земській фельдшерській школі при Кирилівській лікарні (нині - Київський перший медичний коледж).
Після закінчення навчання працював у лікарнях Київської губернії. 1912 р. призваний на військову службу. Під час Першої світової війни як солдат Російської імператорської армії брав участь в окупації росіянами Галичини. З початком Української революції 1917-1921 рр. став активним діячем фельдшерського руху. Учасник з'їздів медико-санітарного персоналу, член Всеукраїнської спілки лікарських помічників. Восени 1917 р. вступив на правничий факультет Українського народного університету. Під час бою під Крутами 29 січня 1918 р. потрапив у полон і був розстріляний більшовиками. 19 березня 1918 р. похований на Аскольдовій могилі у Києві.
Це був подвиг, бо за тим прослідував яскравий спалах – пробудження нації. Пам'ятаєте, яка була реакція люду на побиття студентів Майдану. Гігант перевів подих. Здавалось, проснеться і змете всю наволоч, ні, тільки позіхнув... І за те дякуємо, що відчули себе на мить в передчутті майбутнього. Воно буде, гідне… Щось подібне відбувалось і тоді в зимові дні 1918 року.
Молодий Павло Тичина в ті дні писав:

На Аскольдовій могилі
Поховали їх —
Тридцять мучнів українців,
Славних, молодих…
На Аскольдовій могилі
Український цвіт! —
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ.

З бою під Крутами всяк взяв своє. Молодь з юнацьким максималізмом і захопленням приміряла до себе героїчну, мученицьку долю ровесників; політики тулились до дійства, прагнучи здобути крапельку піару; військові ж оцінили працю **полковника Гончаренка**, командира того бою. Його вдача і військовий хист викликав повагу в середовищі військового люду. Про Крути заговорила вся Україна.

У тому часі Леонід Ступницький, молодий командир полку «Поросся», що квартирував у Сквирі, не один раз подумки повертався до крутянського бою. Уже не Гончаренко, а він водив полк у бій проти більшовиків під Таращею, Володаркою, Уманню, Немировим і в останньому Зимовому поході під Корсунем.

Під час Другої Світової війни Леонід Ступницький, начальник штабу УПА – Північ взяв собі псевдо «Гончаренко». УПА боролась за Незалежнісь України і це були його Крути, Леоніда Ступницького. Скільки безіменних могил з того часу з'явилось на згорьованій українській землі,скільки молодих відчайдухів полягло в тій борні?

Хто це громить німецького супостата, більшовицького лакузу, московського зайду? То дух український в химерах- снах змішав воєдино і козацьку відвагу, і стрілецький шал, і героїчну приреченість Героїв Крут, і шалену впертість кіборгів XXI століття– бійців АТО.
Слава вам Герої! Слава Україні!

Станція Крути, 27 січня 2018 рік. Фото зліва на право: Малиновська Валентина, Вигівська Наталія, Поліщук Альона, Гріневич Вікторія, Лукова Ліля, Сутиріна Анастасія, Вигівська Анастасія, Очеретяний Дмитро , Піонтківський Євген , Чернолецька Анастасія, Блиндар Віктор , Тючкалов лександр, Бобова Дарина, Піонтківська Діана, Кищук Вікторія, Клименко Валерія, Адам'юк Роман,
Радчук Олег, Редюк Ярослав, Кольоса Олена, Гальчинський Анатолій, Лисюк Галина

Аверклій Гончаренко у формі російської армії

До захалявної книжки краєзнавцям

Спілка Української Молоді має першу дату створення - 20-ироки; потім, в повоєнні роки - за кордоном; остання офіційна дата на терені України - 1991 рік. От, власне, тому ми вважаємо себе ровесниками української незалежності.

В 1997 році був зареєстрований Сквирський осередок і наша маленька історія стала часточкою загального громадського руху молоді, що бачить своє життя під гаслом "БОГ І УКРАЇНА". Ми були і залишаємось першими на київщині.

Нічого не діється випадково. Між подіями існує містичний ланцюжок, який усвідомити можна лише по часі. В 2005 році двоє сквирянок, Наталя Квітко та Віроніка Бондар таборували з сумівцями Києва. Вони і стали першими передвісниками Сквирського осередку, котрий впродовж більш ніж двадцяти років був причетний до багатьох добрих справ.

Тож, 7 грудня 1996року Ігор Симчич, голова КУ СУМ в Україні, підписав Посвідку, яка уповноважувала ініціативну групу на створення осередку в Сквирському районі. В групу ввійшли: Віктор Гладун, Анатолій Гальчинський, Віталій Жаринський, Олександр Комаренко, Сергій Зик.

В тому часі частина із нас були заскочені ідеями Антона Семеновича Макаренка. Наш видатний український педагог власною практикою довів, що колектив при мудрому керівництві здатен потужно впливати на формування особистості підлітка, зрештою, і дорослої людини. Думаю саме тому першою справою сквирського осередку став наметовий табір в Жураховому Степу (поблизу с.Кривошинці). Впродовж 12 днів група проживала серед природи. Комендантом табору був Анатолій

Гальчинський, господарським - Віктор Гладун, спортивним референтом - Валерій Петюр. Табір проведений за власні кошти та меценатську, спонсорську допомогу від підприємств і колгоспів.

Першими таборовиками стали підлітки, що проживали в різних мікрорайонах Сквири. Активними на таборі були Гриша Сергій, Савіцький Саша, Колесан Артем, Гаєвський Леонід, Комаренко Іван і інші.

1998 рік був надзвичайно плідним на ідеї і найголовніше на їх реалізацію.

В нашій справі конкурентів, до речі , як і нині, не було. І як сказав би Моне "суцільне біле полотно — ваяй!"

Творчий геній наших виховників спровадив на світ першу міжосередкову газетку «ПРОМІНЬ», котра завдяки Андрію Помазу, виходила в комп"ютерній верстці. Активними кореспондентами були Малишкін Андрій (СШ№3), Мазур Юрко (ШІ№2). В березні вперше проведено військово-спортивну гру БЕРКУТ-98. В команді суддів воїни афганці Пасічник Ю.П. (голова Спілки ВВА Києва), Сергій Гитченко, Володимир Поступаленко, Володимир Рейнт; від осередку СУМ — Анатолій Гальчинський, Віктор Гладун, Олександр Комаренко, Олександр Круглян. Кращими ройовими стали Романюк Олександр (СШ№4), Орловський Петро (СШ№ 1)," Вериженко Євген (СШ№ 5).

В квітні до Сквири завітали поважні гості: голова світової Управи СУМ Віра Гайдамаха, член КУ СУМ Петро Кузів. В програмі візиту зустріч із головою державної адміністрації Галюком В.В., мером міста Писаренком В.Г., юнацтвом осередку СУМ.

Влітку в Чубинцях вперше проведено обласний військово-спортивний табір «МРІЯ -98». Поряд із сквирянами таборувало юнацтво із Тетіїва, Володарки, Ставищ, Богуслава, Фастова.

Весь тягар випробування ліг на плечі виховників. Леонід Цимбалюк вів заняття із мистецтва рукопашного бою, Валерій Петюр провадив гутірки із основ туризму, Олександр Комаренко провадив бесіди із основ християнства, Олександр Круглян просвітлив пам"ять історією України, господарським референтом табору був Віктор Гладун, комендантом Анатолій Гальчинський. Загалом рік став випробуванням для дружинників - виховників. Всім слід було відчути свої можливості, а відтак міцність самої організації. Справи закладені ентузіазмом 1998 року стали традиційними і виглядають на сьогодні досить буденно, . а тоді ми могли сказам: - **«Ми перші!»** Протягом літа на наших таборах пройшли вишкіл біля двохсот підлітків.

Щорічні табори стали візитівкою Сквирського осередку.

Багато років поспіль ми таборували в Чубинецькому урочищі. Це таке космогонічне місце, де часовий вимір неістотний, табір існує поза межами часу і простору, це дні напоєні сонцем, молодістю, заповзяттям і невичерпною енергією.

Команда табору **«Росич 2006»**: комендант Віталій Запальський, програмовий Анатолій Гальчинський, виховники Тетяна Щеглюк, Наталя Мазур, Галина Гальчинська. Другу потужну хвилю таборової еліти складали інструктори Олег Андрійчук (студент П-Хмельницького ун-ту), Михайло Запальський (курсант Чернігівського військового коледжу), Деребінко Юля (студентка хореографічного відділу Вінницького коледжу), Мягков Олексій (студент Київського ін-ту іноземних мов), Микола Гопайнич (студент духовної академії УПЦ КП).

Бунчужним двох таборових змін була невтомна Аліна Ліщенко (в миру ройова «Литаврі»).

На таборі було юнацтво «Орлів», «Литаврів», «Гарту», «Козаків», «Восьмого кольору», та чисельні прихильники та друзі

прихильників. Добрими гостями були п.Тетяна Власюк заступник Голови адміністрації, др..Павло Євтушок (в миру Банан) Київський осередок СУМ, Юрко Фартушній інформаційний референт КУ СУМ, пані Ріта із командою молодих іноземців, Андрій Помаз (церква Христа) із заморськими друзями, п.Оксана Славінська кореспондент «Вісника Сквирщини». Кожен табір завдяки увазі небайдужих людей перетворювався в значну громадську подію.

За яких десять років таборувань, в 2009 році таборова діяльність сумівців привернула увагу влади. «Піонерська зорька» купки інтузіастів опинилась в колі інтересів владних структур. Про діяльність і потенціал сквирських сумівців знали на Київщині. На Сквирщині того року з нами таборувало юнацтво із *Баришівки, Переяслава-Хмельницького, Володарки, Тетіїва, Білої Церкви, Ірпіня.* На таборі працювали студенти університету Україна, за сприяння доц. *Катерини Володимирівни Плівачук;* семінаристи із благословення ректора КДАУПЦКП *о. Димитрія. Якщо є політична воля і розуміння справа іде потужно. Тоді ми щиро дякували* голові сквирської РДА *Василю Миколайовичу Чопівському* за дієву допомогу з організації табору, начальнику пожежної служби *Шуляку Ігорю Миколайовичу* за надані вогнегасники, начальнику міліції *Ямборку Вячеславу Михайловичу* за організацію нічного чергування на таборі офіцерів служби охорони і правопорядку, головному лікареві ЦРЛ *Людмилі Леонідівні Рибніковій* за медичний супровід таборовиків, начальнику санепідемстанції *Тепловій Людмилі Тимофіївні* за потужний стимул до організації побутових умов на таборі; першому заступнику голови РДА *Піщаному Віктору Миколайовичу* за допомогу в придбанні електрообладнання для табору.

Табір став справді державною справою, спільним проектом, котрий об"єднав зусилля багатьох служб. І безперечно серцем табору була команда: *Віталій Запальський, Віктор Гладун, Анатолій Гальчинський.*

Модель таборування напрацьована десятками років була випробувана і в таборі «Росич» починаючи з 2006року, таборі «Лісова пісня» 2012.Головним модератором табору була і залишається команда – колектив однодумців, людей , для котрих власним покликанням стала виховна праця з дітьми та юнацтвом.

*Активне громадське життя сумівців не закінчувалось таборами. Голова державної адміністрації Василь Васильович Галюк зумів переконати тодішнього голову ОДА А.Засуху і проект сквирських сумівців, що пролежав кілька років на полицях відділу сімї та молоді ожив і запрацював. Це була реалізація фантастичної ідеї. Віктор Заболотний, прес-секретар Сквирського осередку Спілки української молоді в Україні писав для Вісника Сквирщини:*Рік 1999.Цікаву і змістовну молодіжну акцію організували сумівці Сквирського осередку автовелоподорож "Український меридіан" від Києва до Севастополя, яка проходила з 19 по 29 серпня 1999 року. Своє основне завдання - утвердження української ідеї, пропаганда здорового способу життя, підтримка вітчизняного товаровиробника, ознайомлення з діяльністю Спілки української молоді - сквирські сумівці виконали сповна. Їх радо стрічали в Каневі і Черкасах, в Запоріжжі і Сімферополі та в багатьох інших містах України. Позаду - неповторні враження після відвідин могили Шевченка, легендарної Хортиці, спілкування з моряками Чорноморського флоту.

Керівником проекту був голова Сквирського осередку СУМу Анатолій Гальчинський, заступником - Віктор Гладун. Відмінно спрацювали художня, господарська, технічна, агітаційна групи. Сприяли успішному проходженню молодіжного марафону

Український національний комітет молодіжних організацій, управління в справах сім'ї та молоді Київської облдержадміністрації. Сумівці - люди витривалі, саме тому їх не злякало те, що в дорозі треба буде самим готувати собі їжу, а спати в наметах.

Так склалось, що Сквирські сумівці в переважній більшості великі прихильники туризму. В історію туристичних досягнень можна цілком впевнено включити мандрівки до Канева та місцями оборони Києва.

Незмінні учасниками походів і експедицій Щеглюк Владислав, Федченко Андрій, Гальчинський Андрій, Гусєв Максим, Мазур Степан.

PS/ Думки навздогін. Сьогодні російські пропагандисти дуже б хотіли монополізувати героїчне минуле нашого народу. Репресії і голодомор, брутальні наслідки окупації і зросійщення народів України вони не беруть на власний рахунок та прикладаються до величного жертовного подвигу народу. Всяк бачить своє. Мільйони людей було втягнено в біду, мільйони було насильницьки знищено, цілі покоління стерто з лона землі, факт. І була звичайнісінька людина, на посмертній дощечці котрої написано «Невідомий». В семи випадках із десяти це був український хлопець. Це його стійкість, жертовність, і одвічний бойовий дух, що передався від козаків - лицарів змусив розвіятись намірам наймодерніших Німецьких армад. Це наше надбання. І тому жовто-блакитні прапори тріпочуть над цією землею, звучить молитва і підносяться хрести на місці масових поховань. Це пам'ять і віра нашого народу прописує назавжди своїх серед своїх.

Ми виховуємо наше юнацтво на прикладах ***яскравих постатей чий життєвий шлях без вагань можна ставити у приклад. У горнилі лихоліть вони змогли встояти і у***

вирішальні хвилини виказати особливу силу духа, безкомпромісність віри. Ім'я Степана Бандери в пантеон героїв України вписане золотими літерами.

До ювілею Героя Наталка Гальчинська, Наталка Гудзь, Усачовоа Настя, Гусєв Макс провели опитування серед люду Сквирщини - нащадків міщан, селян землесвятців. Їх результат, правдивіший і щиріший від потуг агенції Розумкова, засвідчує: серед сквирян подавляюча більшість вважають Степана Бандеру видатним героєм України, поодинокі асоціюють СБ із бандитом, виключення – кілька осіб, що перепитали «Хто це?». То ж всім прихильникам і супротивникам, невігласам і обережним перестрахувальникам юнацтво говорило про ювілей героя.

Гурт сумівців на велосипедах відправився по селах району під прапорами червоно-чорним та жовто - блакитним. «Слава Україні!» - гукали дядьки із-за парканів і посміхались, помахували руками. «От уже не думав, що так багато в наших селах націоналістів» - яка сила прихована за тихими селами. Особлива подяка найактивнішим мандрівникам Сергію Гальчинському, Максиму Гусєву, Вячеславу Красінському і всім, хто долучався до підготовки та проведення вело акції.

Провести літературний конкурс навернуло бажання дати можливість виявити власні творчі сили нашим юним кореспондентам і літераторам. Ідею проведення конкурсу підтримав начальник відділу освіти, заслужений вчитель України Олександр Вікторович Заболотний та редактор газети «Вісник Сквирщини», заслужений журналіст України п. Катерина Бондарчук. Участь в конкурсі взяли наші сумівці: переможець обласного конкурсу юних журналістів Юля Веселкова, переможець обласного конкурсу «Література Молоді» Тетяна

Гальчинська, юнацтво, учасники літературної студії, що її керівником є поет Василь Скрид (прихильник СУМу) та ще гурт молодих, творчих, обдарованих.

Маємо власний банер в центрі міста. Це острівець сумівської інформації вільний від цензури. З'явився завдяки підтримці мерії міста і зокрема мера п.Валерія Скочка. На цьому економічно вільному клаптику ми і викладаємо фото, плакати, оголошення, інформації.

Осередок СУМ в Україні жив епохою «пілігрима», мандрівника, краєзнавця.. Наші найсокровенніші сократівські бесіди відбувались в природі на дорогах, путівцях, бездоріжжі. Багато гарних, добрих, щирих і мудрих людей ми стрічали на своєму шляху. Найприємніше із останніх спогадів: серед громади церкви св.Миколая притишений шелест голосів:»Гартуйсь! Слава Богу!» «Гартуйсь! Навіки Богу Слава!». Ми не одні в цьому шаленому світі. Якщо ми долучились хоч на крапельку до добрих справ, значить надія, віра і любов були поряд, і дорога, котрою ми йшли - вірна.

Молодь нашого часу – гарні люди, сильні характери, цілеспрямовані і свідомі, наполегливі і розсудливі, сильні волею, безмежно відкриті майбутньому. Ми віримо в майбутнє країни в котрій кожен зможе зреалізувати свої таланти, жити в добрій родині, мати гарну справу і своєю працею і життям прислужитись Україні. В Спілці УМ молодь має гарну нагоду випробувати себе участю в громадських справах. Багаторічна праця засвідчила, ми маємо величезний потенціал і потужні резерви в роботі з молоддю.

Ювілейна дата

У 2017 році виповнюється 75 років з часу створення Української Повстанської Армії (УПА).

Враховуючи важливу роль та вагомий внесок Української Повстанської Армії у здобуття та проголошення Української Незалежності, її визначальний вплив на формування української національної свідомості на процеси державотворення в Україні, Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

1. Урочисто відзначити на державному рівні 75-річчя створення УПА…

(витяг із Постанови ВР України)

Здавалося, давня і сива історія, а ні. Час і події минулого міцно переплелись із сьогоденням. І дотепер ще існує ціла когорта люду котрі не можуть спокійно вимовити ім'я Стапана Бандери. Причому в одних з'являється гіркота від надмірної порції жовчі, в противагу їм у інших в очах спалахує блиск патріотичного піднесення. «А правда, мої дорогенькі, десь посередині», – казав нам мудрий професор університету.

Скинемо смердюче простирадло замовчування і німоти і вдихнемо свіжого повітря правди. Скупі факти історії, що просочились крізь роки, дороги-путівці, страхи і відчай. Вони в'яжуть нас, сквирян із подвигом безсмертних УПівців.

Пан Анатолій, колишній офіцер КДБ розповідав, що за часів його служби в Тхорівці проживало з десяток переселенців, колишніх УПівців. Вони відбували десятилітню спокуту перед Імперією. «Коли б із них хтось хоч словом натякнув про своє минуле чи виказав яку там ідею, загримів би відразу на чергову десятку. А може і куди довше». В Оріхівці проживає старенька, добра жіночка Катерина Сідлецька. Вона розміняла десятий

десяток і впевнено літа несуть її до сотенного рубежа. Дай їй, Боженько, віку. Вона, здається, єдина людина про котру сьогодні можна говорити, як про реального ветерана УПА. Її доля берегла і в повоєнні роки. Нишпорки із КДБ не змогли угледіти і хвацько вихопити із гурту селян-колгоспників бандерівку. «Плакали» чиїсь преміальні чи може і чергові «зірки» на погонах.

У Самгородку в довоєнний час працював учителем історії такий собі чоловічок.. У роки Другої Світової війни в лавах УПА під псевдо «Борис» очолював розвідку. Арештований в 1944 році у Сквирі, загинув у лещатах КДБіських застінок. Думаю, з часом відкриється повне ім‘я цієї людини і ми вшануємо гідно його пам'ять, бо справа, за яку він боровся і віддав життя відбулася – ми живемо в Незалежній Україні.

Серед офіцерів штабу УПА «Поліська Січ» Бульби Боровця зустрічаємо Володимира Савченка. Це наш земляк, сквирянин, учасник Першої Світової, генерал-хорунжий часів Директорії, начальник залізничних доріг УНР. Упокоївся і похований на військовому цвинтарі в Баден-Бадені в США. Його іменем названа вулиця в Броварах.

Легендарний провідник УПА Леонід Ступницький, друг дитинства Максима Рильського, під час громадянської війни командир полку «Поросся», в Другу Світову начальник штабу УПА- «Північ», генерал – хорунжий УПА. Загинув і упокоєний в с.Дермань Здолбунівського району на Рівненщині. Його іменем названа вулиця в м.Острог.

Сквирянка Людмила Фоя, публіцист, пропагандист, розвідник УПА. За її участі контррозвідка УПА провела найуспішнішу операцію проти КДБ. У результаті були виявлені і знищені провокатори, кати і шпигуни, на руках котрих сотні безвинних українських громадян. Загинула в 1950 році, потрапивши в засідку. УПА в 42-43 роках минулого століття нараховувала біля 40 тис вояків. Це була потужна сила опору і ствердження

бажання українського народу самим вирішувати власну долю. Мільйонам інших молодих і сильних довелось тримати зброю у війську Червоної, Німецької і всіх армій світу, які були втягнуті у вир Світової війни. Скільки їх невідомих прийняла земля, як власних дітей, рідних і дорогих.

Без пафосу політичних маніпуляцій, матері-Україні всі її діти дорогі. Лише в формації Незалежної суверенної держави з'явилась гірка, але таки достойна місія у кожного вояка. Служити і бути вшанованим своїм народом. Крізь роки ідуть в єдиній лаві герої громадянської, вояки УПА, воїни ЗСУ на Східних рубежах. Різні часи, але один дух, одна правда і одна ідея.

Слава вам сини і доньки України! Вам випало у відкритому протистоянні стверджувати Свободу і Незалежність, а відтак право вільного вибору майбутнім поколінням українського люду.

Тішить, що в Сквирі почали будівництво пам'ятного знака «Небесній сотні». У парку, навпроти ювілейної площі гора щебеню, машини, заклопотаний Тіма Косинський. Його бригада має виконати важливий підряд. Лише в фундаменти піде до 20 тон бетону…

Нехай без такого розмаху, нехай скромно і серед церковного спокою сквирських вулиць, але гідним пам'ятником відомим і безіменним бійцям УПА буде Вільна і Процвітаюча Україна. А спроможемось на пам'ятний знак – добре. Але це уже інша історія. Пам'ятники ми ставимо не для мертвих, а для нащадків. Це наша капсула у майбутнє. Ми пишалися своїми героями. Будьте гідні і ви, молоді, народжені у Незалежній державі їх пам'яті і Слави.

Список використаних джерел

1.Бабій О., Зарицький В., Герчанівський Д., Білинський Б. Корпус Січових стрільців. Воєнно-історичний нарис. – Чікаго, 1969.– С. 215-227.

2.Коваль Р. Отамани Гайдамацйького краю.– К., 1998. – С.128 (електронна версія http://unknownwar.info)

3.Ковальчук М., Вовк О. Леонід Ступницький, полковник УНР, генерал-хорунжий УПА// Військово-історичний альманах. – 2009.– Ч.1 (18).– С.4-40.

4.Литвин В. Історія України: підручник. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 410-454.

5.Сквира:сторінки історії. Вид.2/ Гол. ред. В.І. Цимбалюк.– Б.Ц., 2003.– С. 77-83.

6.http://uk.wikipedia.org/wiki/Сквирська_ЗОШ_I-III_ступенів №2

7.http://novasich.org.ua/index.php?go=News&in=view&id=2799

8.http://zz.te.ua/u-ternopil-pryvezly-nevidomyh-heneraliv-upa/

9. https://cym.org/ua-skvyra/

Зміст

До читача …… 4
Передмова…….. 5
Війна Леоніда Ступницького…… 9
«Учитель», Ступницький, Крути…….. 14
Квітка у вінку героїв……. 18
Істина десь посередині…….. 23
Українці для українців ……. 26
Гідні пам’яті твоєї, Україно……. 30
Ступницький в житті Рильського……. 36
Шляхами Ступницького…… 42
Дівчинка на псевдо «Тополя»…….. 47
До 100-літя бою під Крутами…… 59
Пані Катерина …… 56
До захалявної книжки краєзнавцям……. 66
Ювілейні дати …… 74
Використані джерела……. 77

ББК 84.4.(Укр)

Г 17

Публіцистичне видання

Анатолій Ігорович Гальчинський

По рідній вулиці з оркестром

Проза

(українською мовою)

Редактор: Малиновська Валентина
Передмова:Вигівська Наталя
Коректор Кольоса Олена
Фото із архіву Сквирського осередку СУМ в Україні

Підписано до друку 13.03.18
Формат 60х84/16 Папір офсетний.
Гарнітура «Times»
Друк цифровий. Ум. друк. Лист.14,0 тираж 100 екз
Обл. вид. арк.
Зам. №56

Віддруковано ФОП «Кірілін Б.П.»

09100, м. Біла Церква, вул. Я.Мудрого,20